

سنسار وڌو مند آ

مارو جمالي

سنسار وڌو منڊا

(شاعري)

مارو جمالي

اڏام پبليڪيشن - دادو

2006ع

اڏام پبليڪيشن جو ڪتاب نمبر - 1

ڪتاب جو نالو: سنسار وڏو منڊ آ
موضوع: شاعري
شاعر: مارو جمالي
چاپو: پهريون
سال: آڪٽوبر، 2006ع
چپائيندڙ: اڏام پبليڪيشن، دادو
ڪيليجرافي: هر جي
ڪمپوزنگ: قمر الدين ڪوسو
انٽيل ڪميونيڪيشنز، ربي چيمپن گاڏي کاتي، حيدرآباد
ٽائٽل ڊزائين: انٽيل ڪميونيڪيشنز، حيدرآباد.

اسٽاڪسٽ:

سچل بوڪ سينٽر، ممتاز مارڪيٽ، حيدرآباد
ڪريمي بوڪ هائوس، صدر، حيدرآباد
رابيل ڪتاب گهر، لاڙڪاڻو
عزيز ڪتاب گهر، بئراج روڊ، سکر
قاسم ميمڻ بوڪ اسٽال، دادو
سلير نيوز ايجنسي، دادو
شان بوڊيو، سانگهڙ
ڪاٺياواڙ اسٽور، اردو بازار، ڪراچي
حسين عامر نيوز ايجنسي، مين بس اسٽاپ، سڄاول
رهبر بڪ اڪيڊمي، رابع سينٽر، لاڙڪاڻو
شاهه لطيف ڪتاب گهر، ميهڙ
جنيد بوڪ ڊپو، بدين
ڪتاب مرڪز، فريئر روڊ، سکر
يونائيٽيڊ بڪ لينڊ، مهران مرڪز، سکر
نيشنل بڪ اسٽال، پنج گلو چوڪ، خيرپور ميرس
فيصل بڪ ڊپو، ڪڪڙ

ڪائنات

جي نانءُ

جيڪا صرف پنهنجي

جانيءَ کي ٿي

سياندي آ.

سٽاءُ

- 6 ذوالفقار گاڏهي - اداري پاران
- 7 آثم نائن شاهي - ڪا ته معنيٰ رکي ٿو (مهاڳ)
- 16 مارو جمالي - دل اجاسات ڏي
- 24 مشتاق پرڳڙي - دل کي آهن دليل پنهنجا

■ شاعري

گيت
غزل
نظم
آزاد نظم
وائي
پنجڪڙا
ترائيل
بيت
ڊيڊيوٽا

اداري پاران

اڏام پبليڪيشن جو قيام ادب جي خدمت کي ذهن ۾ رکي عمل ۾ آيو. ان سلسلي ۾ اڏام پبليڪيشن جا ٻه شمارا هيل تائين منظرِ عام تي اچي چڪا آهن.

اڏام پبليڪيشن هڪ وڪ اڳتي وڌائيندي فيصلو ڪيو آهي ته نئين ٽهيءَ جي اديبن ۽ شاعرن جا ڪتاب ڇپائي سنڌي ادب جي جهول، خوبصورت گلن سان ڀريندي ٻولي ۽ ادب جي قرض ۽ فرض جي ادائگيءَ جي سلسلي کي جاري رکجي.

ان سلسلي جي پهرين مراد نئين ٽهيءَ جي خوبصورت شاعر مارو جماليءَ جي شعري مجموعي ”سنسار وڏو مند آ“ جي صورت ۾ اوهان جي سامهون آهي.

هن کان اڳ ”سونهن شاعرت گهر“ پاران، مارو جماليءَ جو هڪڙو ڪتاب ”پرينءَ جون اکيون“ ڇپجي چڪو آهي ۽ مارو جماليءَ جي هي ٻي موڙي آهي، جيڪا هُو ادب جي بارگاهه ۾ نذرانءِ عقيدت طور پيش ڪري رهيو آهي.

مارو جمالي ڪيترو پڪو ۽ پختو شاعر آهي؟ اُن جو فيصلو اوهان پڙهندڙن تي ڇڏيندي، مان رڳو هتي هي وضاحت ڪرڻ توڙي چاهيان ته سندس شاعريءَ ۾ توهان کي ڏکڻ جو ڏڪر به ملندو ته سڪن جو به، ڌرتيءَ جو ڏڪر به ملندو ته سرتيءَ جو به. سندس شاعريءَ ۾ ڪجهه ڳوڙها به آهن ته مُڪون ۽ ٽهڪ به. سونهن سان شناسائي به ٿئي ٿي ته اوسيڙي سان هم نواڻي به. مطلب ته محبت کان وٺي نفرت تائين، پرينءَ جي نازن ادا ٿيڻ کان وٺي سندس بيُرُخيءَ تائين ڪيترا ئي رنگ توهان کي سندس شاعريءَ ۾ ملندا.

هت مان پنهنجي طرفان هڪڙي ڳالهه ضرور چونڊس ته جنهن کي واقعي به شاعري چئجي، اهڙي شاعري توهان کي هن ڪتاب ۾ ضرور ملندي. ڪتاب بابت اوهانجي قيمتي راين جو اوسيڙو رهندو.

ذوالفقار گادهي

ڪا ته معنيٰ رکي ٿو

ڪنهن وٽان به اکر به (ڪنهن علم ڪنهن هنر جا) ڪو ماڻهو سڪيو/ پڙهيو. اهو استاد ٿي چڪو ۽ پوءِ انهيءَ شخص جو احترام عمر پير لاءِ لازمي ٿي ويو. مان سائين محسن ڪڪڙائي (مرحوم) کي اڃا تائين داد ڏيندو پيو اڃان ۽ زندگيءَ تائين ڏيندو رهندس. جو ان وٽ ”مردم شناسيءَ“ (جوهر- ٽيلنٽ کي تاڙي وڃڻ) جي ذات ڪيترن جي مقابلي ۾ وڌيڪ هئي. مان به محسن جي دريافت آهيان، محسن مونکي اهڙو سڃاتو جو سنڌ، هند کان ٻاهر تائين به منهنجي سڃاڻپ ٿي وئي. ته پوءِ مان احسان فراموش چئڻس، جي محسن جو احترام ڪرڻ ڇڏي ڏيان.

مارو جماليءَ جي شاعراڻي عمارت به محسن جي ڪڙي ڪيل آهي. عمارت جو نقشو نئين طرح سان بنائڻ وارو انجنيئر قابل ۽ بنياد مضبوط هجي. ته اها خوبصورت ۽ پائدار بڻجي ويندي آهي، ته ماروءَ کي به پنهنجي پيرن تي پختو بيهارڻ وارو محسن ٿي هيو.

ادبي دنيا ۾ به وڏي بي انصافي پئي هلي. ٽيليءَ مان ٽپ ۽ نوڙيءَ مان نانگ ته بڻايو ويو وڃي، پر ٽپ کي ٽپ ۽ اوچي کي اوچو چوڻ ۾ عار پيو ٿئي. عيب پيو ڀانيو وڃي. مارو ڏاڍو باصلاحيت شاعر آهي. پر هو اهڙي ئي ادبي پارٽي بازيءَ جي ”به اڪيائي“ جي ٻوٽيل اک جي اڳيان پينل آهي. کليل اک هن کان پري هٽائي وئي آهي. ڪاش! ماروءَ جي دوستن جو به ڪو وڏو گروپ هجي ها جيڪو هن کي هن جو صحيح مقام ڏياري سگهي ها. ماروءَ جي اصل ۽ وڏي خوبي اها آهي ته هن جي شاعريءَ ۾

سادگي ۽ بي ساختگي گهڻي آهي. ڪهڙو به موضوع هجي. عشق جو آغاز پيار جي پڄاڻي، وصل، ويوڙو، سندرتا، ڪنورتا، چاهت، نفرت، منظر ڪشي هجي يا حقيقت نگاري، مارو ۽ ان کي آمد واري ڪيفيت ۾ تڙ جملن ۽ عوامي لفظن وارو روپ ڏئي اهڙي رواني سان پنهنجي شاعريءَ ۾ سمايو آهي. جو اها سامهون ۽ سماعتن کي پياري لڳي ٿي. اهوئي سبب آهي جو هو جڏهن محراب پور ۾ استاد گلزار علي خان (مرحوم) جي ياد ۾ سڏايل مشاعري تي اچي ٿو ۽ پنهنجو غزل پڙهي ٿو:

”تو پاڄهه چني ورتي ٻڙڌول ته ٿيڻو هو،
جذبڻ کي، جوانيءَ کي ڪشڪول ته ٿيڻو هو.
تي سام پڳس توو، هڪ رات رهيس توو،
پوءِ صبح جو بستر کي پڪ گول ته ٿيڻو هو.“

ته ماڻهن ۾ ٻڙڌول ته نه ٿو پوي، چؤطرف ”چوبول“ ضرور ٿئي ٿو. ميدان ۾ وينل پنج- ڇهه سؤ ماڻهن مان ڪي به اهڙا هٿ ڪونه هئا، جن تازي نه وڃائي هجي. انهيءَ غزل ۾ ڪو گهرو فڪر يا ڌماڪيدار پيغام ڪونهي. ان جي پسنديدگيءَ جو سبب، صرف هن جي سادگي، عوامي ليول جي ٻولي ۽ نغمگي ئي آهي. جنهن ماڻهن کي تازين وڃائڻ تي مجبور ڪيو هو. هونئن ته پيار ڳوٺن ۽ شهرن ۾ قدر مشترڪ (Common) آهي. پر ان جي شروعات، ان جو انجام (پڄاڻي) ان ۾ ڳالهائڻ ٻولهائڻ جا طريقا، اشارن ۽ اداثن جا رنگ- ڍنگ، پيغام، سنيها پڄاڻڻ جا نمونا، ڳوٺن (ٻهراڙين) ۾ شهرن کان مختلف ٿين ٿا. هن اسان جي ”ماروٽڙي“ (مارو) شاعر پنهنجي پيار جي اهڙن پلن جي عڪاسي تجربيڪار عڪاس وانگر ڪئي آهي. پيار جي شروعات ڪيئن ٿئي ٿي ۽ ان جا اهڃاڻ ڪيئن ٿا ظاهر ٿين:

”جوڀن جي رت ۾ هڪ چوري
منهنجي ويئي پلتي ڪايا.“

رودِ مٿان ڪا، راڻي گذري،
ڪنهن جي پيار - ڪهاڻي گذري.“

”تي ڏٺين هر هر ڦٽي،
جيئن تون هن کي وٺي
پارڻ ڇو ٺاهين پئي-
نيٺ تنهنجا ٿا ڏسن.“ (گيت)

”عشق جي هن راه ۾
۽ چرئي هن چاه ۾
تي پئي آ چلولي
هوءَ جوڀن- موڙ تي.“ (گيت)

هڪ لفظ آهي ”ڪيچلي“ ۽ ٻيو لفظ آهي ”چلولي“. ڪيچليءَ جي معنيٰ
ٿي سگهي ٿي، پر چلوليءَ جي معنيٰ ڪهڙي؟ يا ته انهيءَ جي ڪا به معنيٰ
ڪانهي، يا ته انهيءَ جون ڪوڙ معنائون آهن. انهيءَ لفظ کي اسان پنجابيءَ
جي لفظ ”چلي“ جي مقابلي ۾ رکي سگهون ٿا، جنهن جي معنيٰ آهي ”بي
سڌ“، ”مستاني“ وغيره. خيرا چلوليءَ جي معنيٰ ڪهڙي به ڪئي هجي، پر
انهيءَ لفظ ۾ ايترو ته موه ۽ پاڻوه آهي جو ان کي وري وري پيو ورجائجي
۽ بس. لڳي ٿو ته ماروءَ جو مزاج ننڍپڻ کان ئي عاشقاڻو آهي.

”ميرا مزاج لڙڪين سڄي عاشقانه هه“

سو ماروءَ جو عاشقاڻو مزاج هن کان هن طرح جا شعر به لکرائيندو
رهيو آهي.

”مارو! تون به شڪاري نڪتين-
وقت وڃائڻ هرڻ جهڙيندي.“

ماروءَ جي شاعريءَ جا لهجا ٻڌائڻ ٿا ته هورولا ڪن عاشق آهي ۽ هر
عشق سڦل (سڃايو) به ڪونه ٿيندو آهي.

بعضي بعضي هرڻ به جهڙا پئجي ويندا آهن. ”هرڻ جهڙن“ هڪ
محاورو آهي. (ماروءَ ان کي پنهنجي شاعريءَ ۾ محفوظ ڪري، هن جي
حياتي وڌائي ڇڏي آهي) جنهن جو مطلب آهي اهڙا مشڪل ڪم ڪرڻ،
جهڙا هرڻ جهڙن مشڪل هوندا آهن.

ماروءَ جي شاعريءَ مان ٻهراڙيون ائين ٿيون جهلڪا ڏين، جيئن
آئينن مان اولڙا. اتان جو ماحول، اتان جي رهڻي ڪهڻي، اتان جي پيار جا

پاڇا، اتان جي سُرَتين لاءِ سرتن جي سوکڙين جا قسم ۽ پيو گهڻو ڪجهه،
اتان جي روايتن ۽ رسمن مطابق آهي، هنن شعرن تي غور ڪيو.

”چڏ بهانا: هو پهاڪو تو ٻڌو ٺاهي چري!
جُٽ کڙه تي کير پياري جي سڄائيءَ تي چڙهي“
پيا به ڪيئي سونهن تنهنجيءَ تي ڏنم عاشق هيا،
لوڪ ساريون تهمتون مون تي چڙيون آهن مڙهي.
هُن هئي مُهري، وڏي اُڪري پيچي ويس هت ڦري.
سامهون مارو هيس پوءِ ڪيئن چوري اُن چڙهي“

”چتائي ڏسڻ ڪا ته معنيٰ رکي ٿو
چين ۾ کلڻ ڪا ته معنيٰ رکي ٿو.
”ڪڏهن ياد آياسين“ هُن کان پڇيو مون
”الائي“ چوڻ ڪا ته معنيٰ رکي ٿو“

”ٻاجه منجهان جي تون ٿي ٻولين
منهنجي اڳيان جي تون ٿي ڪولين
چولي جا هي ٽچ بڻ—

پارڻ پلي پوءِ ڪيئن سگهان.“ (گيت)

”موه ماڻهوءَ جو ڪڏهن مايا خريدي آ سگهي؟
سوکڙي ٿي جي ملن ٿا لڪ لهن سي ٿي ڇلا.
يار ميلي تي ويو ٿس، پڪ آئيندس سڳيون،
هيءَ دعا وٺي گهري ”شل خير سان موتي الا.“

مٿين شاعريءَ ۾ ”جُٽ کڙه تي کير پيارڻ“ وارو پهاڪو مُهريءَ سان
اڪري پيچي وجهڻ + چتائي ڏسڻ + چين ۾ کلڻ + پنهنجي يادگيريءَ جو
محبوبا کان پڇڻ ۽ هُن جو جواب ۾ ”الائي چوڻ“ + ٽچ بڻ ڪولڻ +
سوکڙين ۾ ڇلا + ميلي تان يار جون سڳيون آڻڻ ۽ ميلي تان خير سان
موتي اچڻ جون دعائون، اهي سڀ پهاڪا، مثال ۽ وارتائون، ٻهراڙين جي
حقيقتن جي نمائندگي ڪن ٿا.

”اُکَرِين ۾ اُن چڙهڻ“ صرف ئي صرف بهراڙين ۾ ئي موجود آهي. (اڃا تائين) ۽ چوري اُکريءَ ۾ اُن پئي چڙهي، ٿورو پري هُن جو عاشق (مارو) هُن جي سامهون بيٺو آهي. اکيون اُن ۾ اٿس. هٿ ڦري وڃيس ٿو. مَهري پنهنجي جاءِ تي نه ٿي لڳي، اُکريءَ جي ڪُني ۾ لڳي ٿي ۽ اُکري پڇي پئي ٿي. اها تڙ حقيقت اهو هوبهو سچ، ماروءَ ئي پنهنجي شاعريءَ ۾ لکيو آهي، ماروءَ واري ٽهيءَ جو ٻيو ڪو شاعر اُن تائين نه پهچي سگهيو آهي. بهراڙين جا واقعا، مڪالما ۽ لهجا ٻيا به ڪيئي ماروءَ پنهنجي شاعريءَ ۾ سمايا آهن:

”هي ڪهڙو توسان رشتو آ،
تون روئين ٿي مان روٿان ٿو.
ٻيا پاڻيءَ سان مان چُمين سان-
تنهنجا گلڙا ڌوٿان ٿو.“ (نظم مان)

ڪنهن مرڪي مون کان رات پڇيو:
”ڏس مارو ڪيئن تون شاعر ٿئين؟
ڪنهن جي مرڪن موهيو ٿئي،
يا سونهن جي پويان ڀلجي وئين!“

انهيءَ شاعريءَ جو ڊڪشن (Diction) منفرد به آهي، موهر ڀريو به، ان ۾ موسيقي به آهي، ردم به، رواني به، اُها ڪوڙي نه سڄي شاعري آهي، ۽ سادن، سُودن، سٿاون، سمجھ ۾ ايندڙ لفظن ۾ ڪيل شاعري پڙهندڙ/ ٻڌندڙ ماڻهن تي، پنهنجي پسنديدگيءَ جو ٽڪڙو ۽ مناسب اثر ڪندي آهي. مون محسوس ڪيو آهي ته ماروءَ جي غزل تي محسن ڪڪڙائيءَ جو رنگ (گهڻي ڀاڱي) چڙهيل آهي ۽ هو نظم ۾ شيخ اياز کان متاثر آهي. هر شاعر/ ليکڪ وانگيان، ماروءَ جا به ڪي خواب آهن، آڻائون آهن ۽ انهن اميدن جي پوري ٿيڻ جو يقين به. خواب ڏسڻ ۽ دل ۾ خواهشن پالڻ تي ڪوبه پابندي نٿو وجهي سگهي.

”سار سڀنا به ڌڻ سڄي وانگر
جنهن جو ڪوئي ڌنار ڪونهي ڪو

نينهن مارو چڻي نه ويندو آ،
هي سرنهن جو ڦلار ڪونهي ڪو.

”سجَ اڀري پوءِ ويججان،
رات ڪيڏي شبنمي آ.
ڪاوڙي مارو ڪٿي آ،
هوءَ ته پرچڻ لاءِ رُني آ.“

”سات تنهنجي مان ٿل
مان عمارت چڻ ٿل
آخري سرَ چڏ هڻي
مان رلڻ کي ٿو ڇڏيان.“ (گيت)

”چاهه ٿي پيو چلولو
ڪر اچي اُن جو بلو
ڳالهه ٿي وئي آ، ڳري
دل چوي ٿي تون به آءُ.“ (گيت)

دل ته مارو! سُرڪندي،
تون رهين شل مرڪندي،
ڪاوڙي ايندي نه ڪر-
توهه تنهنجي ٿو تڳان.“ (گيت)

سات چڻڻ سان شاعريءَ ذريعي اهو محسوس ڪرائڻ ته ”مان ڪٿل
عمارت وانگر لڳو پيو آهيان، تون آخري سرَ هڻي (بيهر سات ڏئي) ان اڻ
پوري عمارت کي مڪمل ڪري وڃ. پنهنجي جاءِ تي خود هڪ لفظن جي
دلڪش عمارت ڪڙي ڪرڻ جي برابر آهي. اڄ ڪيترا نوان شاعر لفظن کي
بي معنيٰ ڪري ٿا ڇڏن، جڏهن ته شاعر لاءِ لازمي آهي ته هو لفظن
کي ”مڪمل معنيٰ“ بخشي. پر! مارو لفظن جي سفر جو نئون نئون مسافر
هوندي به لفظن کي بي معنيٰ نه ٿو ڪري، هو لفظن جي استعمال ۽ اڏائڻ کي
جي پوري پوري صلاحيت رکي ٿو. مٿي مارو ”سات

ٺٺل، ”عمارٽ“، ”ڪٽل“ ۽ ”سَر“ لفظن کي انهن جي ضرورت مطابق درست معنائون بخشيون آهن.

بيوفايون رڳو پيار- محبت ۾ نه، يارن- دوستن سڱن ۽ رشتيدارين وٽان به ٿينديون آهن. هيءَ دنيا ئي بي وفا آهي نه حياتي بيونا، جوين بيونا ۽ هي مندو ۽ موسمون به بي وفا، بي وفا، بي وفا!! ماروءَ کي ننڍي عمر ۾ ئي اهڙا مشاهدا ٿي چڪا آهن/ ٿين پيا.

”ڳوٺ تنهنجو اهڙي ساڳيو آ،
تون نه آهين قرار ڪيئن رهندا.
ان ڪري ئي ٿئي ويا مارو
هئا مفادن جا پيار ڪيئن رهندا.“

”تو ڏنا جي لڙڪ، سانڍي ساه سان ماروءَ رکيا،
مون ڏنا جيڪي ”چلا“ سي گهر گهلا ٿيندا رهيا.“

هن شعر ۾ يارهن الف، چار سين (س) بن گهيڙن (گهي) ۽ ”چلا - گهر گهلا“ جي آوازي (صوتي) لهرن ۽ اندروني قافين هارمونيم جي سُرَن جهڙي موسيقي ۽ رس پري ڇڏي آهي ۽ ماروءَ وٽ اهڙا ٻيا به ڪيئي شعر آهن جن مان هن جي شاعراڻي ڏانءُ جو پتو پوي ٿو. بيوفايون جو ذڪر اڃا ڪتونا هي ۽ بيوفايون شاعر (ماڻهوءَ) جي رڳ رڳ ۾ جيڪو مايوسين، بي چينين ۽ خود فراموشيءَ (پارَ وسري وڃڻ) جو زهر پرن ٿيون، ماروءَ جي واتان اهو به چورائڻو آهي:

”ڪالهه هن جي ”پُڪي“ پئي آهي
ساه جي سَڌ سَڪي پئي آهي.
نيٺ ”ونواه“ ۾ وڃي ويئي،
ڪيئن ملندي رُڪي پئي آهي.“

”ونواه“ جي رسم ته ڪٿي ڳوٺن سان گڏ شهرن ۾ به آهي، پر پُڪيءَ جي رسم رڳو ڳوٺن ۾ ئي آهي. شهرن ۾ اهڙي قسم جي ڪا رسم هجي به ته ان جو ڪو پيو نالو هوندو.

”مون ته پنهنجي خوديءَ کي به ٽڪرا ڪيو
هو نه پنهنجي ٽڪر کي ٽوڙي سگهيا.“

”ڇا، هي پنهنجا سور نه ساڳيا،
جيڪي هڪ ٻئي سان ونديون.
ڇا، موھ اسان جو مٽي آ،
جنهن کي لاهي جانَ چنديون.“ (نظر مان)

مڃ ته مارو يار ها، سي
جي ويا ٿي لت هنيون-
هن شهر جون يادگيريون“ (وائي)

”تون ۽ تنهنجا رستن تي،
پيرا آڙڻ وسري ويا.“

پارڻ وسار (خود فراموشي) ايتري آ جو ماروءَ کان ”هوءَ“ ۽ رستن
تي ”هن جا“ پيرا آڙڻ به وسري ويا آهن. ”پيرا آڙڻ“ خالص ٻهراڙين جو
اصطلاح آهي. ”آڙڻ“ معنيٰ آڙڻ ڏيڻ- تارڻ- ڳولڻ. ڳوٺن ۾ راتين جو
چوريون ٿينديون آهن. پيري (پير ڪڙڻ وارا) آڻيا آهن، اهي آڙڻ ڏئي، چورن
جا پير ڪڍي، چورن جي ماڳ تائين پهچندا آهن ۽ چوريون موٽايون
وينديون آهن. پر اهو سڀڪجهه ته تڏهن ممڪن آهي، جڏهن ڀاڳيو سرت
۾ به هجي نه گهڻي ڀاڱي شاعر ماڻهو عام ماڻهو جي پيٽ ۾ وڌيڪ
خوددار ۽ حساس هوندا آهن. هو محبوبن جي بي وفائي تي تڙيندا ته آهن،
پر انهيءَ تڙ ۾ مان به بي نيازي جهلڪندي نظر ايندي آهي:

”چلولا ٿي پيا هياسين پر،
ٻاجه لڻ ٻار ٿي نه اينداسين،
تنهنجي محفل مان روزا و جانان!
موتندي خوار ٿي نه اينداسين.“

”جنهن ڪڇيون ڪڙيون ٿي کاڌيون، سو نه مارو ساڳيو
ڊوؤ جو آهي زمانو، ميت ڪٿ ملجي نه ٿو.“

”پهرين مرڪ ته ماڪيءَ جهڙي،
 پوئين ڇڙب ته جيءَ کي جهوري
 هيڪر ٻيهر، ٽيهر سهندو
 پر ڪو ڪيسين ڏک سان ڏوري“ (نظم مان)

ماروءَ جي شاعريءَ ۾ صحيح موقعي ۽ صحيح مهل تي محارون جو تڙ استعمال به نظر اچي ٿو. مٿين شاعريءَ ۾ ”محفل مان“ خوار ٿي موٽڻ، ”ڪڇيون ڪرڙيون کائڻ“ ۽ ”رڻ سان دل جو بار هلڪو ٿيڻ“ جهڙا محاورا پنهنجي پنهنجي جاءِ تي ”ڦٽ“ ٿيل آهن. ماروءَ جي اها بي نيازي ۽ خود اعتمادي ان ڪري آهي جو هن کي يقين آهي ته، هن جي ”هن“ سان هن جو سنگم هڪ ڏينهن وري به ٿيندو ۽ سڪن جو سج اڀري پوندو.

اسان جا ناليرا (وڏا) اديب پنهنجي جوڙ ۽ جيس جي ليکڪن کان سواءِ پنهنجي جونيئرس (نئين ٺهي - نوان شاعر) تي لکندي ڪجهه گهٽتائي محسوس ڪندا آهن. اها هڪ وڏي بي انصافي آهي. مغروريءَ ۾ اچي مصلحتن کان ڪم وٺندي، انهن جي صلاحيتن ۽ خوين کي پريس ميڊيا تائين نه پهچائڻ، انهن کي نظر انداز ڪري وڃڻ، انهن کي ڏڪ ۾ رکي ڇڏڻ، ظلم آهي. اسان کي پنهنجي نوجوان نسل جي فڪر ۽ فن تي دل کولي ۽ لازمي لکڻ گهرجي، جيئن انهن جي حوصله افزائي ٿي سگهي. انهن ڳالهين کي نظر ۾ رکندي، مون اهڙي ڪنهن به نئين اڀرندڙ شاعر کي، جيڪو مون وٽ اُميد رکي ايندو آهي، ڪڏهن به مايوس نه ڪيو آهي، ان تي لکندي خوشي ۽ اطمينان حاصل ٿيندو آهي.

ماروءَ جي هن شعري مجموعي ”سنسار وڏو منڊ آ“ جي شاعريءَ تي ڪجهه صفحا لکندي مون ڪنهن مبالغوي کان بلڪل به ڪم نه ورتو آهي. مون هن جي شاعريءَ جي آيار ڪ ايتار ان ڪري ڪئي آهي، جو اها واقعي ايتار جي لائق آهي، ۽ جنهن سان مون انصاف ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي.

آتم ناول شاهي
 شاه بيگ لين
 لياري - ڪراچي

دل اڃا ساٿ ڏي!

انسان ڪائنات جون وسعتون ڪڏهن به ماڻي نه ٿو سگهي. ڇاڪاڻ جو دنيا ۾ ڪيتريون ئي نيون، عجيب، اڻ ڏٺل، اڻ ڇهيل ۽ اڻ محسوس ڪيل دنياون آهن. ان ڪري ڪائنات کي ماڻهوءَ جي من سان تشبيهه ڏيڻ وڌيڪ موزون آهي، ڇو ته انسان جي اندر جي دنيا ۾ به ته ڪيترائي جهان سمايل هوندا آهن. هر جذبو، هر احساس پنهنجي الڳ دنيا رکي ٿو. انهن جذبن جي جنم وٺڻ پويان الاهي سارو پس منظر هوندو آهي. پس منظر خود هڪڙي حقيقت هوندو آهي يا ايئن ڪٿي چئجي ته پيش منظر جي پاڙ يا پيڙهه هوندو آهي. ايئن ئي پس منظر جي پيڙهه تي، عمارت جڙندي آهي، ماڻهوءَ جي تشخص جي. ۽ ماڻهو بنجي پوندو آهي ڪلاڪار سائنسدان، سياستدان، عاشق، پرين، مرشد، مريد، پيغمبر، پوئلڳ، حاڪم، محڪوم، بس! ڪجهه نه ڪجهه ٿي پوندو آهي ماڻهو.

ايئن ئي ڪنهن ماڻهوءَ جي شاعر ٿيڻ پويان به ڪيترائي پس منظر هوندا آهن ۽ کوڙ سارا محرڪات هوندا آهن. شاعر جي جيون ۾ به ڪو ڊوليو هوندو آهي، جيڪو سندس دل جي ڌٽ تي ڍرندو آهي. ڪو عاشق هوندو آهي، جنهن لاءِ سينگار ڪرڻ ۾ مصروف ٿيندو آهي. ڪو ميهار هوندو آهي، جنهن لاءِ گهڙو ڪٿي آڌيءَ رات ڪُنن سان لڙڻو پوندو اٿس. نه صرف اهو پر سندس جيون ۾ سڪ هوندي آهي ڪنهن ملير جي ۽ ڪا ته چننامي چاهه پوڪي ويندي اٿس من ۾ ۽ ماڻهو سورداس ڪوي بڻجي پوندو آهي.

بهرحال ڪنهن شاعر جي شعر جي صحيح معنيٰ ۾ پرک ڪرڻ لاءِ، ان جي زندگي، ماحول، سندس دؤر ۾ رونما ٿيندڙ واقعن ۽ سياسي، سماجي حالتن جو به جائزو وٺڻ لازمي آهي. ڪوبه شاعر بيشمار انساني ڪينيتن کي، لفظن جي زبان ڏئي پنهنجي شعرن ذريعي اظهاري ٿو. سندس جيون ۾ آيل هزارين لمحن جي خوبصورت ۽ پيانڪ يادن ۽

وارتائن جو نچوڙ هوندو اٿس شاعريءَ ۾. اڃا به ايئن ڪٿي چئجي ته هُن جي سڄي حياتيءَ جي ڪُل ڪمائي سندس شعري هوندا آهن. ايئن ئي منهنجي شاعر ٿيڻ پويان به ڪيترائي ڀيرا منظر آهن. هن مجموعي جي شاعري، منهنجي جيون جي تاريخ رکي ٿي پنهنجي جوهر ۾. ان ڪري مان پنهنجي شاعر ٿيڻ جا اهي ڀيرا منظر ۽ محرڪات وٺڻ ضروري ٿو سمجهان.

منهنجو جنم هڪ اهڙي گهراڻي ۾ ٿيو جنهن وٽ ٻنيءَ جا ٻه پتر پنهنجا هئا. زمينداري، اوطاق، گهوڙا، هاريو ۽ تاش راند سندس سڃاڻپ هئي. منهنجي پيءُ مونکي حد کان وڌيڪ پيار ڏنو. هر انگل مڃيو. رانديڪن کان وٺي ڪار ڌارڻ تائين، منهنجي ڪنهن به ڳالهه کان نه لنوايو. ٿورڙو ئي هوش سنڀاليم ته سڀئي اختيار مون کي ڏئي ڇڏيائين. سڄي ڳوٺ ۽ خاندان جو دادلو ٻار هئڻ ڪري، هڪڙي هٺيلي سڪندر علي ٿيڻ جو جواز فراهم ڪيو. اهڙي ڪارڻ هيو جو انڪار ٻڌڻ ۽ برداشت ڪرڻ، منهنجي وس ۾ ڪٿي هيو. اڃا تائين به اندر ۾ انڪار ٻڌڻ سبب جڻ ٻري ته ويندو آهيان پر وقت ۽ حالتن مصلحت ڪرڻ تي هيرائڻ شروع ڪيو اٿم. بابو سائين مذهبي خيال رکندڙ ماڻهو هو جنهن مون کي قرآن شريف جو حافظ بنائڻ ٿي چاهيو ۽ مون ڍول سپاهي يا ڊاڪٽر ٿيڻ پئي چاهيو. پر هن سنسار جي ڳجهه ۾ مون لاءِ لڪل هيو هڪ شاعر، جيڪو ڳڻن جي ڳچين ۾ تليون ۽ چڙا، گابن جي ڳچين ۾ چيريون، سرنهن جو قولار ساوڪ ۾ اڪيلو گهمڻ، سج لهڻ، اڀرڻ جو منظر ڏسڻ ۽ صبح جو ماڻڪ ۾ پير پُساڻڻ الائي چونڊيڻ کان ئي پسند ڪندو هُيو. جوين پنهنجا پَر پکيڙيا ته ڪتاب، گلاب، قولار ريڊيو ۽ ”ڪوئي“ منهنجي جيون جي ضرورت ۽ محبت جو محور ٿي پيا. ڳوٺ جي مسجد کان مدرسن تائين، ڳوٺ جي پرائمري اسڪول کان سنڌ يونيورسٽيءَ تائين نظر عليءَ جي ڪچهرين کان محسن ڪڪڙائيءَ جي ليڪچرن تائين، هڪ ننڍڙي مُلي کان هڪ سياسي تنظيم جو عهديدار ٿيڻ تائين، هڪڙو سڪندر علي جمالي، رلندو سنگتون رکندو ڍنگهن تي اٿو هاريندو هڪ شاعر ٿي ويو. انهيءَ رولاڪيءَ دوران ڪيترائي يار ۽ پيار مليا، پراياڙ چواڻي ته:

هيءَ تون ناهين، هيءَ تون ناهين
ماڻهو ماڻهو واريان تو مان.

چوندي محسوس ٿيندو رهيو ته ”ڪوئي“ آهي جنهن کي منهنجي سڪ،
رُسڻ جو احساس ۽ انتظار آهي، چوٽ مان اڃان ڳولا ٿي ڳولا هُيس.
اهو ”ڪوئي“ ڪڏهن، ڪٿي ۽ ڪيئن ملندو؟ ڪا خبر نه هئي. رنگيءَ
اهڙو رنگ بڻايو جو اوت بحر جي ڪا خبر ئي نه رهي ۽ نه اڃا به اٿم.

ڪو وقت اهڙو به آيو جو موت جو تصور مون لاءِ محبوب جهڙو
پُرڪشش ٿي پيو. ڪيترائي ڀيرا زندگيءَ جو ڏيڻو اڃهائڻ لاءِ ساهه ستون
کاڌيون، چوٽ جيون ڪافي حد تائين بي معنيٰ محسوس ٿيڻ لڳو پر
محسن ڪڪڙائيءَ جي ڀڀ ۾، ڪنهن مرد مومن جي نگاهه پوندي ئي
تقدير بدلجي ويئي، تنهائي پسند ڪندڙ هاڻي ماڻهن جي ميڙن ۾ مارو
جمالي جي نالي سان شعر پڙهڻ لڳو. شاعري ڇپجڻ لڳي اخبارن ۽ رسالن
۾. هُن موت بدران زندگيءَ ڏانهن موت کاڌي، جڏهن سو دک سهندي اڌ
رات جو ٻُڙن مٿان چاندني پياري لڳس ته هن خدا، شيطان، ڪائنات، ان
جي جوڙجڪ، عدم فنا، جوڻ مٽائڻ، جنت، دوزخ، قيامت، سزا، جزا، جنس
۽ ان جي جوهر، پيار سونهن، وصل ۽ وڇوڙي جهڙن موضوعن تي
سوچيندي، چنڊ ۽ تارا تڪيندي ڪيئي راتيون جاڳي گذاريون. هاڻي مارو
جماليءَ مرشدن ۽ انهن جي ڏن پٽ، ملن، تعويذن، درگاهن ۽ توڻن ڦيڻن
بابت ڳوٺ ۾ ڳالهائڻ شروع ڪيو ته چريو وهابي، منڪر ۽ ٻين ڪيترن
خطابن سان ڪيس پڪاريو ويو، ان بعد مذهب، سيڪس ۽ رشتن جي
پائمالِي تي ٽيڪا ٻڌي ڪرڻ ۽ ڪجهه لکڻ جي شروعات ڪئي. ڳوٺ
وارن لاءِ غير متوقع طور غير پسنديده چوڪرو سمجهڻ ڪري هو ڳوٺ
جي ڪچهري کان پري ٿيندو ڪتابن جي دنيا ۾ گم ٿي ويو ۽ هن لاءِ
ڪتاب ٿي پناهه گاهه ٿي ويا. شاهه جو رسالو شيخ اياز جي شاعري،
محترم ابراهيم جويو جو ترجمو ٿيل ڪتاب ”فڪر جي آزادي“، علامه
پرويز جو ”سليم ڪي نام خطوط“، مولانا عبدالودود جو ”مظاهر فطرت اور
قرآن“، پير علي محمد راشديءَ جو ”اهي ڏينهن- اهي شينهن“، ريڊيو بي
بي سي، سندس اندر جي زخمن تي ٻها رکڻ شروع ڪيا. ماکوڙيءَ جهڙو
من ڦري ڪيهر شينهن ۾ تبديل ٿي ويو. هيٺوڙو هڪڙي هنڌ ٻيهر کان
نابري وارن لڳس. پوءِ به مارو جماليءَ لاءِ شهرت، بک جي حد تائين اٿي

چو ايتري پُرڪشش نه رهي، جيتري حيرت ۽ سُونهن. هن سوچيو شعر لکڻ ۽ پڙهڻ بس وقت گذارڻ جو ذريعو آهن. پر کيس اها گل ٿي نه رهي، ته ڪتاب، ادب ۽ شاعري نه صرف سندس سڃاڻپ، پر زندگي بنجي ويندا.

وقت جي وير چڙهي، خوني رشتن جي تقدس کان ستانجي ڳوٺ کي الوداع ڪري ڏاڍو ۽ اچي رهيس. هڪ دفعو وري اڪيلائيءَ جي احساس من ۾ موت جو موه پيدا ڪيو. ڪتابن جي دنيا کي الوداع ڪرڻ چاهيم، پر اعتراف ٿو ڪريان ته مشتاق پرڳڙي، رجب آزاد، تابش بخاريءَ ۽ مولا بخش آزاد جي دوستيءَ، مون کي ڪتابن ڇڏائڻ کان روڪي ورتو.

مان سمجهان ٿو سنڌي ماڻهوءَ جي خمير ۾ هڪ صوفي ازل کان موجود آهي. صوفي رڳو گيتو ويس پائڻ ۽ حق موجود چوڻ سان نه ٿو بڻجي. سنڌي ماڻهو ڪهڙي به مذهب ۽ فرقي سان تعلق رکي، پر پنهنجي عملي سيا ۾ صوفي آهي. چوٽه وٽس ڪائنات کي فتح ڪري حڪمرانيءَ جو جنون نه آهي، پر ڪائنات کي سَهڻو ڏسڻ ۽ پرامن رهڻ جو احساس ضرور آهي. مثال طور: عورت سنڌي سماج ۾ اڄ به لُج ۽ غيرت جي حيثيت رکي ٿي. نياڻيءَ کي ست قرآن سمجهيو وڃي ٿو. اڄ به عورت کي ننگ سمجهي مٿس ڳيرو نثار ٿي وڃن ٿا. دوستيءَ ۾ قرباني ۽ مهمان نوازي اڄ به ڪنهن نه ڪنهن حوالي سان سنڌين جي رڳ رڳ ۾ سمايل آهي. جيتوڻيڪ سنڌي سماج اڄڪلهه هڪ زبردست پيچ ڊاهه جو شڪار آهي. پنهنجا سماجي قدر جيئن پوءِ تيئن پُري رهيا آهن ۽ انهيءَ پيچ ڊاهه واري سنڌي سماج ۾ مون اک کولي آهي. راڳ ۽ رقص هندستاني ۽ انگريزي نقل جي وَر چڙهي ويا آهن. انهيءَ جي باوجود صوفي راڳ مونکي جيترو اڳ پنهنجي مند ۾ منڊي ڇڏيندو هو اوترو اڄ به وجد طاري ڪري ٿو ڇڏي. مان به مذهبي ننڍ- وڏائي کان مٿيرو ٿي سوچيان ٿو. اهڙيءَ ريت عورت کي مرد لاءِ راند کيڏڻ جي گڏي سمجهڻ بدران خدا جو عظيم تحفو سمجهان ٿو. اهوئي سبب آهي جو مون عورت جي حسن، وفا، سائس ٿيندڙ ناننصافين ۽ سندس اڪثرين ۾ پرينءَ جي انتظار کي پنهنجي شاعريءَ جو موضوع بنايو آهي.

وقت وري ڦيرو کائي ٿو ۽ سالن کان تصور ۾ سانڍيل اها ”ڪوئي“ جنهن جي مونکي خبر نه هئي، سائس حقيقي زندگيءَ ۾

شناسائي ٿئي ٿي. هوءَ منهنجي جيون ۾ بهار بڻجي آئي ۽ مون ۾ وڌيڪ جوش، ولولو ۽ جيون سان جنون جي حد تائين پيار ڪرڻ سيکاريائين. ايئن ئي گهر کان ڪاڇو ڪڇو لاڙ پار کان ٿيندو ملتان تائين وڃي نڪتو آهيان. پُٽن تي پچندڙ پيرن، چارين، پڪرين، پڪارن، سنڌو نديءَ جي مستي، سمنڊ جي ويرن ۽ نئين گاج جي تيزيءَ جو مشاهدو ڪيو آهي. لاهوت لامڪان وارن جبلن تي چڙهي بلوچستان تائين ويو آهيان. لڪيءَ جي چشمن تي راتيون گذاريون اٿم. شهري زندگي ۽ بهراڙيءَ جي ڏکي زندگي نه صرف ڏٺي پر گذاري به اٿم. ڪجهه مٿي بيان ڪيل رولاڪيون، ڏک، پيار، سونهن، سک، ڪجهه مليل، ڪجهه تٽل سات، فطرت جا رنگ ۽ وجداني ڪيفيت ئي منهنجي شاعريءَ جا محرڪ ۽ منهنجي شاعر ٿيڻ جا پس منظر آهن.

هن مجموعي ۾ ڪافي شعر فڪري حوالي سان هڪٻئي جو رد به هوندا، چوٽ پڇ- ڏاه واري معاشري ۾ پيدا ٿي جوان ٿيو آهيان ۽ مٿي لکيو اٿم ته ڪائنات جي اندر ڪائنات آهي. هونئن به هينئڙو اوئي وڳ جيان ئي ته هوندو آهي. ڪجهه شعر اهڙا به توهان کي ملندا جن ۾ وزن ڪٿي ڪٿل ته ڪٿي وڌيل هوندو. مون صرف ان ڪري انهن کي جيئن جو تيئن رهڻ ڏنو آهي، جو منهنجي اندر ايترو ئي لفظن اظهار جو روپ ورتو. پوءِ مان ڊڪاڻڪي ڪري وزن جي پورائيءَ لاءِ هروڀرو لفظ چوڻو ڪيان؟ اهڙي شاعر لاءِ محترم قاضي مقصود گل جي هن شعر منهنجي رهنمائي ڪئي ته:

بحر وزن ٿو جوڙي وينو
شاعر ناهي، ڊڪڻ ڪو آهي

فني لوازمات جو ڦاٽل آهيان ۽ انهن جو ڀرپور خيال رکيو اٿم. شاعريءَ جي مختلف صنفن تي لکڻ جو وڏو ڪارڻ اهو آهي ته جيئن منهنجي اندر جو شاعر يڪسانيت جو شڪار نه ٿي وڃي. مان ڪنهن هڪ صنف جو بادشاهه ٿيڻ بدران مختلف صنفن جو ڌنار ٿيڻ کي ترجيح ڏيان. بيت ۽ وائي، مون تجنيس حرفيءَ جي سهاري لکيا آهن. ڪجهه وايون وزن تي لکيل آهن. ڌاري ٻوليءَ جي لفظن کي شاعريءَ مان اصل طلاق ڏيڻ جو حامي ناهيان، پر شرط اهو آهي ته اهي پنهنجي ٻوليءَ جي لب ۽ لهجي ۾ هجن. ان هوندي به نج ٻوليءَ تي وڌيڪ ڌيان ڏنو اٿم.

اهڙيءَ ريت سموري شاعريءَ ۾ توهان کي مختلف وزن ۽ گهاڙتا ملندا، جيئن ڪنهن ڄامڙي نقاد کي چوڻ جو اهو موقعو نه ملي ته شاعر کي صرف ڪنهن هڪڙي صنف يا ڪنهن هڪڙي وزن ۽ گهاڙيتي تي ئي عبور حاصل آهي. مون کي پنهنجي شاعريءَ بابت ڪابه دعويٰ، ڪابه خوش فهمي ڪانهي، چوڻ اڃا مون منجهان ڪڪ ڇڏي رت پيو نڪري، ان ڪري عقل کُل سڌائي سڪڻ جي سڌ نه ٿو ڪري سگهان. جيئن ڀٽائيءَ چيو ته ”آگم ڪيو اچن، سڄڻ ساوڻ مينهن جيئن.“ سو جڏهن سڄڻ ساوڻ مينهن جيئن آگم ڪري آيا ته دل جي ڌرتيءَ کي سڪ ۽ سڪون جي ساوڪ سان ڍڪيائون. بس، اهوئي احساس، مون کي مطمئن ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي.

بس اهائي ته ڪٿا آهي، منهنجي جيون جي ۽ منهنجي شاعريءَ جي. سنجيدگيءَ سان شاعريءَ جو پڙهندڙ انهيءَ ڪٿا مان ئي منهنجي شاعر ٿيڻ جا سبب ۽ شاعريءَ جي پس منظر واري پيڙهه کي چڱيءَ ريت ڄاڻي، منهنجي شعر جي پرک ڪري سگهي ٿو. هن مجموعي ۾ موضوعاتي، فني، فڪري ۽ گهاڙيتي جي حوالي سان جيڪڏهن ڪا ٿورڙي به انفراديت موجود آهي ته سنڌي ٻولي ۽ ادب لاءِ شايد چڱو آهي.

سياسي نعري بازون ۽ حالتون هميشه تبديل ٿينديون رهنديون آهن ۽ مون تي انهن جو اثر پوڻ به فطري آهي ۽ ڪجهه اهڙا شعر آهن به، پر حسن، عشق، پريت، سک، وڇوڙو درد ۽ سچ ازل کان ابد تائين رهڻا آهن. اهي موضوع نه نوان آهن نه پراڻا، نه ڪنهن هڪ فرد يا ملڪ لاءِ آهن ۽ نه ڪنهن هڪ ٻوليءَ لاءِ مخصوص آهن. بس! انهن کي پنهنجي دائميٽ آهي، ان ڪري منهنجي من کي انهن موضوعن وٽڪ Appeal ڪيو آهي ۽ منهنجي شاعريءَ جو گهڻو حصو به انهن ئي موضوعن تي مشتمل آهي. ڪڏهن ڪنهن ٻاڙهي ڳل تي باک ڦٽي، ڪڏهن ڪنهن ڪاري چوٽيءَ تي رات لڙي، ڪڏهن ڪُٺائون، ڪڏهن ڪوٺائون. ايئن پنهنجي پَر سڄڻ به پئي پاڙي، ڪڏهن ڳوڙهن ۾ ڳوڙهو وڃي اهو مشاهدو ماڻهو ته مرڪ ڪيئن ماريندي آ. ڪڏهن حسن جي عالمي ڳجهارت هٽڻ تي سوچيندي سڙيو آهيان ته ڪڏهن پنهنجو پاڻ ۾ هٿ محسوس ڪندي اياز جون هي سٽون هيئنڙي هريون اٿم ته:

تو ۾ ڪيڏو هٿ ايان
هن جا نيٺ نماڻا ها.

۽ پوءِ اهو سوچيندي تڪبر کي ٽڙي ڪڍيو هوندم اندر مان. وري
ڪڏهن مٽڪش سومري جا ٻول ڪنن ۾ پريا هوندا ته:

ڪير تو چئي ته هيءُ انا ڏوتي،
آدميءَ جي پٺيان لڳل ناهي.

ڪڏهن سوچيم ته سڪندر ملو ڪامريڊ کان پوءِ مارو جمالي ٿيڻ
تائين، رشتن کان وٺي روحن تائين، ڪيترائي حق ڀڳا اٿم، ته مٽڪش چيو:
پيار جي ڏوهه آ ته منهنجي دل
ڪنهن به قانون سان ٻڌل ناهي.

۽ ها، رُلڻ، روئڻ، جاڳڻ ۽ پڙهڻ سان عشق اٿم. انهيءَ عشق جو پس
منظر رکندڙ شعر ذريعي چوان ٿو ته سنڌي ادب تي ڪوبه ٿورو ڪونهي.
بس، سنڌي ٻوليءَ جي جهولي ۾ فرض ادائيءَ جا ڪجهه گيت آهن، شال
سنڌي ٻولي قبول ڪري.
محترم آتم ناٿن شاهيءَ جو ذڪر ڪندي ساڻس مخاطب ٿيندي،
سندس ئي هي شعر لکان ٿو ته سائين

منهنجي تنهائيءَ جي ڪاري رات ۾،
اڃ به آ تنهنجي وچن جو سوجهرو:
توسان ڌرتي تي رڳو روشن نه آ،
تنهنجو جهرو آ گگن جو سوجهرو.

مون کي فخر آهي ته مان به شاعريءَ جي رستي تي انهن سائين پٺيان
مسلسل هلي رهيو آهيان، جن کي سائين محسن ڪڪڙائي واٽ لاتو. ها،
انهن ۾ آتم ناٿن شاهي، وفا ناٿن شاهي، وقار ناٿن شاهي ۽ راز ناٿن شاهي
شامل آهن. خوشي اٿم ته منهنجي پهرئين شعري مجموعي ”پرينءَ جون
اڪيون“ جو مهاڳ سنڌ جي نامور شاعر محترم وفا ناٿن شاهيءَ لکيو هو
جيڪو معشوق ڌاريجي سونهن اشاعت گهر قاضي احمد پاران 2000ع ۾
ڇپايو ۽ هن مجموعي جو مهاڳ سنڌي ٻوليءَ جي سگهاري ۽ خوبصورت
شاعر محترم آتم ناٿن شاهي لکيو آهي. مان نهايت شڪرگذار آهيان سائين
آتم جو جنهن جو وجود سنڌي ٻوليءَ لاءِ سوجهرو آهي.

هنجي هڪڙي وضاحت ڪرڻ ضروري آهي ته جيڪا شاعري مون
سات ۾ آتم کي موڪلي هئي، هن مجموعي جو مهاڳ ان جي آڌار تي لکيل
آهي. پوءِ انهيءَ ساڳئي شعري مجموعي ”سُٺسار وڏو منڊ آ“ ۾ بيت، تراويل،
پنجڪڙا، ڏيڍوٺا ۽ ڪجهه ٻيو مواد شامل ڪيو ويو آهي.

ذلفي هڪڙو يار هزارين ذلفيءَ جا،
هن جي هن جي سار چوي ٿي مونکي ڳاءِ.
(ذوالفقار گاڏهي)

سو منهنجو ضمير چوي ٿو ته پياري مشتاق پرڳڙي، ذوالفقار گاڏهي،
گلزار شبير هاليپوٽو علي زاهد، ساڻي محبوب زنگيجو ۽ نثار شاهه جا ڳڻ
ڳائڻ نه وساريان، چوٽه انهن ئي ته هن ڪتاب جي سهيڙ سٽاءِ ۽ ڇپائيءَ
کان وٺي ڪجهه لکڻ تائين منهنجو ساٿ ڏنو. آءٌ ٿورائتو آهيان زندگيءَ جو
شيخ اياز جي هنن ستن سان:

دل اڃا ساٿ ڏي،
دهڪندي ره اڃا.

آخر ۾ پنهنجي پيار جي ڪائنات جي جهول ۾ پياري يار گلزار جون
هي ستن وجهندس ته:

خوني رشتن جي تقدس جو ستايل چورو
تنهنجي معصوم محبت جي ڪري آ زندھ.

مارو جمالي

اظھر ميڊيڪل اسٽور

ويجهو اوپي.ايف پبلڪ اسڪول،

لاڙڪاڻو روڊ، دادو

31_08_2006

Mob: 0306_3278421

0333_7065767

025_4710292

دل کي آهن دليل پنهنجا

سنن شاعرن ۽ سني شاعريءَ جو آءٌ نه ڪڏهن منڪر رهيو آهيان ۽ نه منڪر رهندس، ان ڪري جو نثر سان گڏ شاعري به منهنجي مطالعي جي مستقل اُچ جو حصو رهي آهي ۽ جڏهن مان نئين ٽهيءَ جي شاعري ڏانهن اکيون پٽي (پوٽي نه) ٺهاريان ٿو ته مون کي شاعري ”مقام“ تي نه بلڪ ”مقام“ تي نظر اچي رهي آهي. اهڙيون فتوائون جاري ڪندڙن جي شاعري جي مجموعن تي منهنجي نظر پئي ٿي ته مون کي پلءُ پوي ٿي تمام ٿورڙي ”شاعري“ ۽ گهڻي ”حيرت“. ڇاڪاڻ جو اياز جيتري شهرت جي تمنا رکندڙ ۽ ان تمنا کي پاڻيءَ تڪميل تائين پهچائڻ لاءِ اڃائي سڃاڻي تنقيد ڪرڻ ۽ ڪرائيندڙن، سنڌيءَ ٻوليءَ جو راڳ آلاپيندڙ شاعرن جي پنهنجي شاعريءَ ۾ به ٻين ٻولين جا بي تهاسا لفظ ملن ٿا. ان کان علاوه لڳ ڀڳ ستر سيڪڙو سندن شاعري فعلن فعلن وزن تي ملي ٿي ۽ انهيءَ وزن تي سيڪڙا شاعر ئي شاعري ڪندا آهن. تنهن کانسواءِ لفظن جي هيراڦيري، ڪاريگريءَ کانسواءِ تازي شاعريءَ ۾ به جذبي جي شدت تمام گهٽ ملي ٿي، جيڪا سني ۽ وڏي شاعري لاءِ انتهائي ضروري هوندي آهي. پوءِ به کين ڪامپليڪس اياز سان گڏ بيهڻ جو آهي، جڏهن ته اياز کان پوءِ نارائڻ شيام، استاد بخاري ۽ ڪجهه ٻين شاعرن تائين پهچڻ لاءِ شاعريءَ جي گوناگون خوبين سان گڏ وڏي ۽ منفرد خيال جي پهچ لاءِ کين

اڃا به ٽي جنم وٺڻا پوندا (پوءِ به انهيءَ امڪان جو خدشو رهڻو آهي ته سندن خواهش پوري ٿئي به لاءِ نه).

ان حوالي سان نئين تهئيءَ جا شاعر سچ به ته باڪمال شاعر آهن، جو سندن شاعريءَ ۾ جذبي جي شدت، خيال جي انفراديت، وزن جي حوالي سان وراثتي، تشبيهن، ترڪيبن جو حسن، قافيا، ردیف اچوتا، نج بوليءَ جو استعمال ۽ ٻين انيڪ خوبين سان سندن شاعري ٻٽار آهي.

مارو جمالي به اهڙن باڪمال شاعرن منجهان هڪ آهي، جن جي شاعري پڙهي سٺي شاعريءَ ۾ ايمان تازو ٿيڻ لڳندو آ.

هتي هڪڙي ڳالھ آءٌ واضح ڪندو هلاڻ ته مون وٽ سٺي شاعري ۽ وڏي شاعريءَ لاءِ پنهنجون تشريحون آهن. منهنجي نظر ۾ سٺي شاعري اها آهي، جيڪا نئين تهئي ڪري پئي پر وڏي شاعري يا وڏي شعر جي ڳالھ ٿيندي ته بزرگ شاعرن کان وٺي نئين تهئيءَ تائين ان جو مقدار گهٽ ملندو. منهنجي نظر ۾ وڏو شعر اهو آهي، جيڪو ڪجهه گهڙيون توهان کي بيهارڻ تي مجبور ڪري ڇڏي. شعر جي سحر ۾ لڙهي وڃو توهان، هڪ آه، يا هڪ واه توهان جي چپن تي رقص ڪرڻ لڳي، اياز جي لفظن ۾ روح گرمائي ڇڏي توهان جو اداسين جي (گفائن) ۾ گم ڪرڻ جو ساهس هجي ان ۾. دل جي سڪل ٺوڻ ڌرتيءَ تي وسڪاري جو ڪم ڪري وڃي. ۽ اچانڪ چرڪ ڪيرائي ڇڏي توهان کان، ته اهي ئي وصفون آهن وڏي شعر جون.

يئين ڪريو. مارو جماليءَ جي هن شعري مجموعي ”سنسار وڏو منڊ“ ۾ اهڙا شعر توهان کي ملندا، اهي ڪهڙا آهن ۽ ڪيترا آهن، اهو ڏسڻ ۽ ڄاڻڻ توهان جو ڪم آهي.

مشتاق پرڳڙي

دادو

3 آڪٽوبر 2006ع

موبائل: 03013493248

اڙي پيار اڙي پيار اڙي پيار زنده باد
رهون يا نه رهون پاڻ رهن يار زنده باد

نه ڪي گهٽ نه ڪي گهٽ، نه ڪي آرنه ڪي پار
ڪٿي پيٽ، ڪٿي ڪيٽ، ڪٿي چيٽ جا قولار
انهيءَ عشق سندا بحر بي ڪنار زنده باد

پرينءَ قد، پرينءَ بت، پرينءَ لوڏ وڻي ٿي
پرينءَ ماڻ، پرينءَ لڄ، پرينءَ هوڏ وڻي ٿي
پرينءَ سيند، پرينءَ زلف مشڪ بار زنده باد

ڪڏهن ٻوڏ ڪڏهن سوڪ، ترون ٿا ۽ ٻڏون ٿا
ڪڏهن عرش ڪڏهن فرش تي چڻ پينگه لڏون ٿا
مگر پوءِ به انهيءَ عشق جا آڌار زنده باد

ڪري نينهن پيو ناز
اهو عشق وڏو باز
وساري نه سگهان پيار۔

وجهان ٻانهن پرينءَ۔ چيله
چڙهان اسڪوڙ تي پيله
جڏهن سڪ ٿئي ساز
ڪري نينهن پيو ناز
وساري نه سگهان پيار

چريءَ چاهه چريءَ چڳ
مٽي يار جي تي پڳ
ٿئي روح سندو راز
ڪري نينهن پيو ناز
وساري نه سگهان پيار

وڏو آهي بڪل۔ ياڳ
سنو آهي ڪجل۔ سات
مليو ماروءَ جو مجاز
ڪري نينهن پيو ناز
وساري نه سگهان پيار۔

بابو آهي غريب جو ٻار
مان ته ڌنار جي ڌيئري آهيان.

پاڻ ته ساجن مالونداھون
پنهنجي مال سان پيار ڪنداھون
جند کان وڌ آ تنهن جو جار
مان ته ڌنار جي ڌيئري آهيان.

مون هي ڦرڙا پاليا آهن
ڏينهن ڪئي گڏ جاليا آهن
تن سان اوريم هر اسرار
مان ته ڌنار جي ڌيئري آهيان.

منهنجي لونءُ لونءُ ۾ هن لوڙها
شهر هلان پر آگر سوڙها
مون کي ايندو ڪونه قرار
مان ته ڌنار جي ڌيئري آهيان.

ڳوٺ ڇڏي تون شهر هليو وئين
مون کان ڏس! تون ڪيئن جهليو وئين؟
منهنجو برهه لڳئي ٿو بار
مان ته ڌنار جي ڌيئري آهيان.

تون ته چوين ٿو سهڻي آهيان
مان ته چوان ٿي ڪجهه پي ناھيان
مون ۾ آندو نينهن نڪار
مان ته ڌنار جي ڌيئري آهيان.

آءَ ڙي جاني آءَ
آءَ ڙي جاني آءَ

عشق نه ڄاڻا چاهي جاني
ها پر توله آهي جاني
انگ انگ منجهه اُها
آءَ ڙي جاني آءَ

منهنجي سيند سٽي پئي توکي
۽ هيءُ مرڪ اڏي پئي توکي
سڪ سموري ساءِ
آءَ ڙي جاني آءَ

تنهنجي دوريءَ ٻڌندي پوڙيو
تنهنجي نينهن نهار نهوڙيو
گهور به گهرو گهاءِ
آءَ ڙي جاني آءَ

توله تيل ڦليل ڪيا مون
ڪجلائڻ غليل ڪيا مون
تانگهه ڏئي ٿي تاءِ
آءَ ڙي جاني آءَ

ۛۛۛۛ

لڳس جيئن نئون نيٺن
وڌي ڪيئن نه چريءَ۔ چاهه

اها ماڪ، اها باڪ
سڄي سونهن سنڌي ساڪ

مٿان ۽ جي وسي مينهن
وڌي ڪيئن نه چريءَ۔ چاهه.

سندس ٻانهن پرينءَ۔ ڪنڌ
مٿان عشق سندو انڌ
کٽي رات ٿيو ڏينهن
وڌي ڪيئن نه چريءَ۔ چاهه.

مرڻ کان نه ڪري تاهه
منو ڪونه ڪري ساهه
جڏهن شوق ٿيس شينهن
وڌي ڪيئن نه چريءَ۔ چاهه.

❧❧❧

اي هوا اچ سليون، ڳوٺ جون ڳالهڙيون
ڪونه دل کان پليون، ڳوٺ جون ڳالهڙيون
ڪي مٿاڙون، جُهليون، ڏاند گاڏيون، چڙا،
ياد ڪر، ڪي تليون، ڳوٺ جون ڳالهڙيون.
هو چپر۔ چانورا، ياد پيا اَن۔ ڪرا،
ڪيئن پريونسين چليون۔ ڳوٺ جون ڳالهڙيون.
ڪنهن ڳجهارت ڏني، ڪنهن يڳي۔ اک لڳي
ايئن راتيون ڏليون، ڳوٺ جون ڳالهڙيون.
رات اوطاق تي، باهه جي مچ تي،
پيروي جيئن پليون، ڳوٺ جون ڳالهڙيون.

تو ٻاجھ چني ورتي، ٻڙڌول تہ ٿيڻو هو
جذبڻ کي، جوانيءَ کي ڪشڪول تہ ٿيڻو هو

ڪجھ لڙڪ بہ اڻ جھل ھا، ڪجھ مرڪ بہ بي چئي ٿي
او يارا محبت جو ماحول تہ ٿيڻو هو

ڪيئن قرب لکي پنهنجو چو سامھ سڪي پنهنجو
ھا! نيٺ بہ چاھت جو چوڀول تہ ٿيڻو هو

ٿي سام پڳس تو وٽ، هڪ رات رھيس تو وٽ،
پوءِ صبح جو بستر کي، پڪ گول تہ ٿيڻو هو

ھر روز انا زخمي، تنهنجي ئي هٿان ٽٽي ٿي،
هن دؤنس ۾ ’ماروءَ‘ کي، پڪ رول تہ ٿيڻو هو

وينگس وڄ وراڪو آ
جنهن جو دل تي ڏاڪو آ

جيون صحرا پيار بنا.
جوين واءِ جو واڪو آ

گيت ڏئي ٿو جيت نئين،
پریت انهيءَ جو ڏاڪو آ

پردي پٽڪيو ”ناهي ڪو“
مون ته پڇيو پر ”ڇاڪو آ“.

ڪيئن تون پيار لڪائيندينءَ
گفت بڪل ئي باڪو آ

سمجھي ڪٽجانءِ پير اڳيان
عشق جي راه ۾ جهاڪو آ

ڪيئن نه چمي ٿو ڪنهن جا ڳل-
چنڊ وڌو چالاڪو آ

’مارو‘ ڏي محصول مٿو
نينهن جي آڏو ناڪو آ

لونءَ ويئي لڏي پر نه پوڙي سگهيا.
ها مگر نينهن ۾ دل نهوڙي سگهيا.

مون ته پنهنجي خوديءَ کي به ٽڪرا ڪيو
هُو نه پنهنجي ٽڪر کي ٽوڙي سگهيا.

کوڙ آيا ڦٽائڻ پرينءَ کان مونکي.
موه مَن جي کي هُن کان نه موڙي سگهيا.

ٻاجھ پنهنجيءَ جا سڀ چنائون رسا.
جا ڳڻن جي هڻي ڳنڍ، نه چوڙي سگهيا.

ڪير ماروءَ ولوڙيندي آهي ڏٺو
پر ڪي عاشق ڏٺا، رت ولوڙي سگهيا.

نيٺ تنهنجي لاءِ سدائين چلولا ٿيندا رهيا،
۽ رُسڻ ۽ پرڇڻ سندا ڪي سلسلا ٿيندا رهيا.

هونئن ته ماڻهن ميڙ ۾ هوس ۽ بظاهر سڀا سان،
پر اندر جذبا اسان جا هيڪلا ٿيندا رهيا.

مرڪ لڙڻ تي سڃايم، لڙڪ پنبڙين ۾ لڪا،
ايئن ڳوڙهن جا طئي ڪجهه مرحلا ٿيندا رهيا.

مان سدائين منتظر ته به مان ئي مجرم ٿي رهيس،
هُن وٽان اهڙا سدائين فيصلا ٿيندا رهيا.

تو ڏنا، جي لڙڪ سانڍي ساهه سان مارو رکيا،
مون ڏنا جيڪي ڇلا، سي گهرگاهلا ٿيندا رهيا.

ڪا چڄڻ جهڙي سزا، ٿي ڪونه آ
مرڪ جهڙي ٻي جزا، ٿي ڪونه آ

عمر ڀر جيڪا نه تون بخشي سگهين
مون ڪئي اهڙي خطا، ٿي ڪونه آ

ڪائناتي وسعتن کان پريرو
مان چوان ٿو ڪو خدا، ٿي ڪونه آ

مهڪ گلڙن کانسواءِ ڪجهه ٻي نه آ
ناچ نچڻيءَ کان جدا، ٿي ڪونه آ

ايئن نه ڇڏ تون وار کولي واءِ ۾
واءِ کي پرواهه ڪا، ٿي ڪونه آ

زندگي ڀر تو پٺيان 'مارو' وڃي
تو ڪئي اهڙي وفا، ٿي ڪونه آ

انهيءَ برهه ڪيئي بدن ڀيليا
اڪيليءَ وڳر هوندي ڏک ڀوڳيا

ڪي پنڀڙين جي وٽ تان هي لڙڪن جون لائون
اجهاميا نه آهن اڪين جا ڏيا

لڙي رات محبوب جي پاڪرين
تصوّر ها جنّت جا اڀري پيا

نه منئن سان بابل مڃي ڳالهڙي
وڃان ٿي، ستارا ٿي ڄاڃي ٿيا

اسان غم کي گلڙن جيان پاليو
وڇوڙي جا ڪٿي وره گذري ويا

اڙي واءُ! منهنجا سنيها سڀئي
ڪٿي ڳم ڪيئي؟ تو جي هن لئه نيا

جا خوشبو آ جسماني ڦهلاءَ جي
انهيءَ جي سهاري ته جوين، جيا!

نچان نينهن ۾ آءُ نانگڻ جيان،
تون مُرلي وڄائج، رڳو جوڳيا!

سات

تنهنجو ساٿ اهو هو جنهن ۾
دل جا سڀ ارمان ڪناسين
دنيا سان تولا ۽ رئاسين
گڏجي سانوڻ ساڻ وئاسين

تنهنجو ساٿ اهو هو جنهن ۾
راتين جا رولا ڪ ٿياسين
خود لاءِ منجهند ٿاڪ ٿياسين
تو لاءِ ٿڌڙي ماڪ ٿياسين

تنهنجو ساٿ اهو هو جنهن ۾
پاڻ وساري پنهنجي هستي
ويري ڪئي سين ساري وستي
توئي ڦري هن من کان مستي

تنهنجو ساٿ اهوئي هو بس۔
مون کان منهنجو ساٿ پڇين ٿي؟

منهنجو ساٿ اهو هو جنهن ۾
گونجيا تھڪ فضا ۾ تنهنجا
وڪريا وار هوا ۾ تنهنجا
اوتيا پيار پڇا ۾ تنهنجا

منهنجو ساٿ اهو هو جنهن ۾
تنهنجي رڳ رڳ راڳ ڪليو هو
مسي، تيل، مسانگ ڪليو هو
پاڪر ۾ ڪو پاڳ ڪليو هو

منهنجو ساٿ اهو هو جنهن ۾
خوب وفا جا جهول پري وئينءَ
پاجھ پريا ڪجھ پول پري وئينءَ
جوين رنگ۔ رتول پري وئينءَ

پوءِ به چوين ٿي ”پنهنجو ڪهڙو
ساٿ رهيو آ، جوڙ ٺهيو آ؟“

هوا تو وٽ پڄائي جيئن

سموري شوق مان شاپنگ
اهي سيوهڻ جون بازارون
اسان جي پيار جون شاهد
اوهان جون کلندي ڪيڪارون

ڪڏهن هي هٿ هٿن ۾ هئا
جوانين جي جٿن ۾ هئا
پنهي جا تهڪ گونجي پيا
محبت جي ٿي پونجي پيا

اها فوتو گرافي ڪجهه
حياتيءَ جي ڏڪن جي آ
ڪري ويئي تلافِي ڪجهه

اجهو مان پل اُهي سارا
پني تي اڄ اتاريان ٿو
سموري ساٿ جون سارون
هوا سان گڏ اڏاريان ٿو

هوا تو وٽ پڄائي جيئن
اڪيلي ٿي متان روئين
اُها توکي ڪلائي جيئن

۽ هي دلڙي سمجھي ٿي

هوءَ ملي هئي وڇڙڻ جي لاءِ
وڇڙي۔ پوءِ نه ملڻ جي خاطر
گم ٿي ڄڻ ته غفائن ۾ وئي
مون کان منهنجو پيار وٺي هوءَ
الهي ڏور ڏسائن ۾ وئي

ٻيهر ڪونه ٻڌي سگهيس مان
ڇن ڇن ان جي چوڙين جي
لُونءِ ۾ رهجي لوڙ وئي آ
هُوءَ ته هرڻيءَ ڊوڙ وئي آ

تي هاڻي ڪائي تانگهه ٿئي
ڪنهن چيلهه تي پوندڙ چوٽي جي
پرت پريائين جنهن ڳوٺي سان
تي تند لڇي تنهن ڳوٺي جي

پيار هيو يا پاڻيءَ ڦوٽو؟
ڇا جيون پاڻيءَ ڦوٽي جو
۽ هيءَ دلڙي سمجھي ٿي
ڪو ملهه نه سڪي ڪوٽي جو
هوءَ ملي هئي وڇڙڻ جي لاءِ
وڇڙي۔ پوءِ نه ملڻ جي خاطر

شاعري منهنجي ۾ تون

ها! مڃان تو روح سان مان،
تون ته ڪا هرڻي نه آهين
تانگه منهنجيءَ جي ترائيءَ
تي ڪڏهن ورڻي نه آهين
موت کان مرڻي نه آهين

چو ته مان ڄاڻان پيو:
تون سدائين رهڻي آهين
ڪنهن تصور ۾ اسان ڏي
تون سدائين ڪهڻي آهين

آءُ فاني آهيان،
تنهنجو جاني آهيان،
روح فاني ڪونه آهي
ان لئي او موملي!
موت ڪانه ڪونه آهي

ڇا خبر ڪنهن ويل تون
ڪهڙي ويندينءَ ريل تون؟
شاعري منهنجيءَ ۾ تون
ڊاڙي منهنجيءَ ۾ تون
پر امر ٿي رهڻي آهين.

ۛۛۛۛ

ويلنٽائن ڊي

اڃ آءُ پتي تون آرائين
ڪي تازا ڦول گلابن جا
مان درد سمورا دفنايان
هوءَ توڙي ڪوٽ حجابن جا

اڃ ويلنٽائن ڊي آهي
هي ڏينهن محبت وارن جو
تو پيار اندر ۾ پَر ساهي
ڪو حق لڳي تو پيارن جو

اڃ رنج رساما دور ڪجن
اڃ تهڪ سڀئي چڙواڳ هجن
۽ اڃ نه دليون مجبور ڪجن
ڪي اڃ ته رڳن ۾ راڳ هجن

هرڪو هڪڙي ڪي گل آچي
خوشيون اري پيار جي پاچي

اڃ آءُ پتي تون آرائين
ڪي تازا ڦول گلابن جا
اڃ ويلنٽائن ڊي آهي

ڪو ته يادن جو هڪڙو سهڻو باب هجي
 اڇ دلين تي ڪو پيار لکون، تاريخ ٿئي
 باب اهڙو۔ جنهن ۾ نه ڪوئي حجاب هجي
 رت ٿئي مس جنهن جي ۽ هي نينهن نصاب هجي
 ۽ وڇوڙو جنهن موجب ڄڻ ته ڪو عذاب هجي
 پرت جو سارو ڀريوار لکون، تاريخ ٿئي
 عاشقن لاءِ سو ئي نسخو ناياب هجي
 ڪو ته يادن جو هڪڙو سهڻو باب هجي

عاشقن جا پاڻ سڃاڻيندي ٿيا وار اڇا
 سونهن کي پر پاڻ وٺائيندي به ٿي، منت لڳا
 عشق کي ڪارو نه چئو پرت سندا پار اڇا
 جي عدالت وقت هٿين ٿيندا گنهگار اڇا
 وره واندو ڪونه رهي، قرب جا ڪم ڪار اڇا
 سڪ کي پر سر به کڻائيندي به ٿي منت لڳا
 مَور ڌنڌلا ٿي نه سگهن اک جا اظهار اڇا
 عاشقن جا پاڻ سڃاڻيندي ٿيا وار اڇا۔

ڪناري جسم جي خوشبو پرھ جي ھير ھرڪائي
خماريل نيٺ۔ نينگرڙيءَ، شرابن کي ٿا شرمائن
اھائي سڪ سھڻيءَ جي، ھئي جنھن سير ھرڪائي
اڙي او چنڊا! ڇا لڌ تو سمنڊ جي وير ھرڪائي
سموري جوت جوڀن جي، اکين جي تير ھرڪائي
لڄاري مرڪ سان چپ ٿا، پيا ڪا ٻاجھ ٻولائين
ھئي آزاد جندڙي، زلف جي زنجير ھرڪائي
ڪناري جسم جي خوشبو پرھ جي ھير ھرڪائي

حسين ٻانهون ڄڻ ڪي گلاب جون تاريون
حسين مرڪون موٽي سندا سندر گل هن
ڪئي دليون درد ونديون شباب جون ماريون
ٻڌاءِ! تو چالڻ پيار ۾ وڌيون گھاريون؟
ڪي پاڪرن ۾ گذريون، مون ساعتون ساريون
پرين! اوهان جي ئي ياد جا اندر هل هن
اوهان بنا گذريون، ڪوڙ راتيون ڪاريون
حسين ٻانهون ڄڻ ڪي گلاب جون تاريون

جي ڳچيءَ تي قرب ڪري، ٻانهون ٻئي هار ڪرين
 مان سرنهن۔ ڦولار سان گڏ، خوب نچان گيت چوان
 آجيان ڪر ڪلندي، ۽ هن دل جو هلڪو بار ڪرين
 ۽ جهڪائي نيٺ ٻئي پيار جو اقرار ڪرين
 سر ويڙهڻ۔ سڪ آهي، جي، هي پڪو پار ڪرين
 هار ٿيندي پوءِ جي منهنجي، ته به مان پنهنجي جيت چوان
 جي تون چميون ڏيندي ڪٿي، نينهن کي نروار ڪرين
 جي ڳچيءَ تي قرب ڪري، ٻانهون ٻئي هار ڪرين

تنهنجي ڳولا ۾ ڪوئي ڪٿي سال رليو آ
 تون ته ڪا خوشبو ٿي هوا ساڻ وٺي آ
 پر ڇڏي ڪو پنهنجون مڏيون مال رليو آ
 گهر، گهٽيون، ڪيت، ڪرا، جر، جال رليو آ
 قرب ۾ جنهن لاءِ وڌي ڪال رليو آ
 ڇا خبر آ ڪنهن جي ڪٿي ۾ تون ٻئي آ
 هو ته تنهنجي لاءِ بهرحال رليو آ
 تنهنجي ڳولا ۾ ڪوئي ڪٿي سال رليو آ

ايترو چو پلا پاڪرين ٿي پرين؟
جيءَ اندر پيار کي ڪيئن پاليو اٿئي؟
جيئن مان چاهيان ٿيئن ٿي تون ڪرين
پيار جي آڳ ۾ ڪيئن نه پئي ٿي پرين
موڪلائي وري وات تان ٿي ورين
آڳ به مون کان سواءِ ڇا، نه جاليو اٿئي؟
آءُ ساڳيو ته هان جنهن مٿان ٿي مرين
ايترو چو پلا پاڪرين ٿي پرين؟

مٿان لهي چنڊ توکي وجهي اٿت ماري
چڪورا چاندوڪيءَ سان نه چاهه ايڏو رک
اهو ڪلئي بيٺو جنهن يار جي لڳين لاري
وٽيس ٻوڙتي يا تار مان ڇڏئي تاري
ڦلار جي موسم، ماڪ کي پئي ساري
رڪين ته چنڊ سان تون پوءِ ٺاهه ايڏو رک
اڏار تنهنجي ڏسندي ئي لهي تو اوتاري
مٿان لهي چنڊ توکي وجهي اٿت ماري

لاهياري مان لاهياري
ساجن مان هڪ لاهياري

لاباري لاءِ بابي آندو
سوچيوسين ٿئي اُن هڪاندو
لاهياري تو مرڪي ماري
ساجن مان هڪ لاهياري

چولي مان ٿي جوين ڦاٽو
تنهنجي قرب جهڪايم ڳاٽو
پڪ وجهي تو ٻڌندڙ تاري
ساجن مان هڪ لاهياري

بابو آيو اُترو ميڙي
تون وئين منهنجو منڙو ميڙي
توڻ ڪانهي جندڙي پياري
ساجن مان هڪ لاهياري

تنهنجو ڳوٺ ڳليون ٿي ساريان
تنهنجا پيار نه دل تان واريان
ڇا، تو منهنجي سونهن نه ساري؟
ساجن مان هڪ لاهياري

سڪَ ۾ سُوري قبوليئي؟
۽ وڏي دُوري قبوليئي؟

ڪيئن ڌڪاريئي تهڪڙن کي؟
هانوَ لَهَ گُوري قبوليئي؟

وقتاً مان ڪو 'ڄام' ناهيان
منهنجي لَهَ 'نُوري' قبوليئي؟

ڇانوَ جا هيرا ڪَ چالڻا؟
پاڻ مزدُوري قبوليئي؟

وقتُ 'مارو' ملهه هڻي ويو
”هِن“ جي مجبُوري قبوليئي!

هوءَ رات ستارن جي سهاري تي هلي نيٺ ڊڄي
پر کيس نه ڪجهه سمجهه ۾ آيو ته ٿي عليل وئي
اڄ چنڊ پئي يار ساڻ نينهن جو نڪاح پڙهيس
پوءِ ماڪ ٿي شاهد ۽ هي خوشبو ٿي وڪيل وئي
هن ڳوٺ جي پوتار وڏي جرڳو ڪوٺايو هو مگر
ڪا دلربائي ديد چاهي؟ پاڻ ٿي دليل وئي
فرعون جي لشڪر جيان سڀ پيار- ويري پاڻ ٻڏا،
ڪنهن ناروا سلوڪ جي. هوءَ ترندي ندي- نيٺ وئي.
اڄ پيار سندو پهريون وچن پنهنجي پرينءَ ساڻ پاڙي
هن عاشقيءَ جي ڪٽم- قبيلي ۾ ٿي اصيل وئي

تارا گم ٿي ويا صاف ٿي ويو گگن
سيسرائيون پري پيو پرينءَ لاءِ بدن
ڪجهه وفائن به ويڙهي ڇڏيو آ وجود
بس جفائن جون ڳالهيون به ڪهڙيون ڪجن
عڪس اڪڙين جي آڏو ڦرن ٿا پيا
يادگيريون به ڄڻ ڪي ٽليون ٿيون وڃن
هي سهائڻ نه سوليون ايئن الفتون
هي نه ڏاڳا ڪڇا، جيڪي ست ۾ ڇجن
ها بظاهر ته مارو رٿا ٿا وتون
دل چوي ٿي ته اڄ رات پرڇي پون

ننڊ نيٽن منجهان هئي، رُني رات ڀر
آس منهنجي پئي هئي ڪُني رات ڀر

دوريون، دشمنيون، دل کان وسري ويون،
سڪ تنهنجي لڳي ٿي سُنِي رات ڀر

ڪو مڙي سان سٽو ڪنهن جي ڳلڙن مٿان
ٻوند ڳوڙهن سنڊي ٿي اُني رات ڀر

رات جي سانت ۾ ڪو نه راڻو پُڳو
جنهن لاءِ هئي، منتظر هڪ مُني رات ڀر

دل چيو پئي ته 'مارو' پرينءَ سان ملون
مون سڌي ڪونه ڪئي آ پُني رات ڀر

چيو دل ته تنهنجي چُمان چڱَ ٻيهر
پڳو درد دل جا پڇي دڳَ ٻيهر

وره جو ڪو وِلاپ اڀريو اندر مان،
ڏنا ڪوڙ مهڻا جليئي جڳَ ٻيهر

سُڃي- ساهه توکي سنڀاريو ته تياسين
اسان چور- ڳوڙها بڻيا سڳَ ٻيهر

اُڀا سنگ- سيني، سڀئي انگ ساريم
چوان ڇا، اجائي هڻي جهڳَ ٻيهر

تيان رڻ جو راهي، اُتي روجهڙين جا
ڏسان شال 'مارو' وري وڳَ ٻيهر

❦❦❦

هُوَ اُوچي ڳاٽ سان آيو هو۔

جو: ڪاٺيو ڪالهه لڏي ويو آ
سوا رٿندي سنڌ ڇڏي ويو آ

ڪلهه جنهن جي هڪڙي نعري کان
تي آمر جا ايوان لڏيا
جو قيد ڪڙن کان ڪين ڊنو
جنهن ننڊَ ضمير تي جاڳايا

هُوَ ڪرسيءَ ڪارڻ ڪين وڪيو
هُن آزاديءَ جي ڳالهه ڪئي

هن ويڙهي جي وينجهار مٿان
ڪجهه ڪيس لڳا غڏاريءَ جا۔

هُوَ ڪيس هلائي ڪونه سگهيا
جو گيدي هئا گهٻرائي ويا

هُوَ اُوچي ڳاٽ سان آيو هو
۽ اُوچي ڳاٽ هليو ويو آ

هن ڌرتيءَ جو هُو وارث هو
جو ڏاڍا ڏاڍا ڏونگر توڙيندي
۽ موت مٽي کي ماريندي
آ پنهنجي سگهه مڃائي ويو۔

(سائين جي ابراهيم سيد جي وڇوڙي تي)

اي ديس جا مالڪ ٻڌو

هن ديس جا سورهيہ ٻڌو
ڇا دليري آ اها
جو پنهنجي جنتا کي ڏئي ٻم، ٿا رکڻ چاهيو بکيو؟
ڇا امن ايندو آ ايئن؟
ڇا عصمتون بچنديون ايئن؟
هي ٻمن جا جي ڌماڪا
ماءُ جي ٿي ٿيچ نه سگهندا،
”پرڻوي“^① ”غوري“^②، بلا، ڪنهن گيت جي ڇا گونج آ؟
ايوان ۾ ڌمڪيون ڌڪا، اخلاق جو اهڃاڻ هن؟
آواز ٽٽڪن جا ڪڏهن،
جيگل جي لولي ٿي سگهيا؟
الزام هي هڪٻئي مٿان، ڪا پاڇهه ٻولي ٿي سگهيا؟
اي ديس جا مالڪ ٻڌو
ڪنهن ديس کي گولين سنڌي گونجار جي-
ڪا ئي ضرورت ڪونه آ،
ها، ها بکئي هن پيٽ کي،
ماني ڪپي، پاڻي ڪپي،
۽ پيئرن کي پاءُ گهرجن،
مائرن کي لاش چالڻ، پر ڪپي پٿر وڙندو
مسڪين ماڻهن کي لتو گهرجي اجهو
جي انگ اگهاڙا پي ڍڪن
پنهنجي اجهي هيٺان رهن،
اي ديس جا مالڪ ٻڌو-

❧❧❧

راندين جا ارمان

هيءَ جا هيڏي مل ٿي ڏسجي
سينين جا ٿي ٻول پري، پر
ڪنهن جي پڇڙن جي روزيءَ جو
راز سمايل آ، هن ۾.

هيءَ به سچ وڏو آ هڪڙو
هن جي ٺاهيل ڪپڙي مان ٿ
ڪيئي انگ اگهاڙا ڍڪجن.

ها پر هڪڙي ٻي به حقيقت سامهون آهي،
ان کان ڪوئي ڪيئن نٿائي
هن ئي مل ۾ لوڙيندڙ ڪجهه
ننڍڙن ننڍڙن ٻارن جي ٿا،
راندين جا ارمان ڪسن.

کوڙ جوانن جي اندر جون
روز ڪسن ٿيون کوڙ اُميدون،
ننڍپڻ ۾ هت آيل بابو
وقت اچڻ کان اڳ ئي ڪنگهندي
مل ۾ ئي، يا مل کان ٻاهر
تنها موت مري ويندو آ
ننڊ اڏوري، اڻپورو کادو ۽ هيءَ دڙ
ڪچي ماني ٿي هن جي موت جو ڪارڻ بڻجي.

8008

اسان جون راتيون

اوھان جڏھن هم سفر ھيا،
تڏھن حياتي سڪي ٿي گذري
ڪنڊا جي ھوندا ھيا گھٽين ۾
اوھان ڏي ايندي سي گل ھا لڳندا،
اسان تہ ڳوڙھا نہ ٿي سڃاتا
انھيءَ ڪري جو اوھان ٿي مُرڪيا!
سدا لڀن تي بهار جي رت
سدا اکين ۾ شرير نظرون
فضا ۾ گونجيا ٿي تھڪ تنھنجا،
اوھان جي ھٿ جو چھاءُ وڻندڙ
سرير کي جنھن سرور بخشيو.

وري نئون روپ زندگيءَ جو
ڏٺوسين اوڪو صفا نرالو
اوهان کي پهريل گلابي جوڙو
هٿن تي ڳاڙهي حنا لڳل هئي
مگر اکين مان ڳڙيا ٿي ڳوڙها.
اهو تصور ڪٿي ٿو وسري؟
جڏهن نگاهون جهڪائي پنهنجون،
اشارتاً الوداع هيو ڪئي،
تڏهن کان جاني،
ڏٺيون نه اڪثرين شرير نظرون
بهار جي رت اچي ٿي، پوءِ پي
اها نه، جيڪا اوهان جي مک تي
وڻيو نه آ ڪو ڇههءَ ڪنهن جو
اسان جون راتيون اماس آهن۔

۵۵۵

آءُ شاعر ٿي ويس

زندگيءَ جي رهگذر تي
تون هٿينءَ مون کي ملي
۽ اکين جو پاڻ ۾
وهنوار ڪو هو ٿي ويو.

مون کي هي احساس ٿيو هو
حور آهي ڪا ملي وئي
ان گهڙيءَ مون هو خدا سان
دل ٿي دل ۾ ٿي سليو هيءُ
جنتي حورون وٺي مان
اي خدا ڪاڏي ڪندس.

پر وري تنهنجو وڇوڙو
ٿي اچانڪ هو ويو
۽ مان تنهنجيءَ ياد جو
سمند چٽ ترندو رهيس
۽ تري توکان سواءِ هن پار تي
جيئن مان پڳس
پوءِ مون لاءِ ڪائناتي
سونهن محبوبا بڻي
موڙ هن تي ٿي وئي
تخليق ڪنهن شاعر سنڌي
تون وٿينءَ پرديس تي ۽
آءُ شاعر ٿي ويس.

نسري ڪانهن پيا
الا! نه موٽينءَ ماڳ تي.

تو پڄاڻا مون پرين
رٿندي گيت چيا
الا! نه موٽينءَ ماڳ تي.

تنهنجي دوريءَ دل مٿان
ڏاڍا ڏاڍ ڪيا
الا! نه موٽينءَ ماڳ تي.

پيرون پتن تي پڇي
اڪري نيٺ ويا
الا! نه موٽينءَ ماڳ تي.

ڏڪن 'ماروءَ' کي ڏسي
ڏاڍي اڃ ته ڏيا
الا! نه موٽينءَ ماڳ تي.

8008

روح ۾ رهجي ويون
ڪنهن شهر جون يادگيريون

جن رلايو رات ۾ هو
چاهتون سي بي چيون
ڪنهن شهر جون يادگيريون

چاهه سامائو- ڪلياسين،
۽ رنيون گڏجي اڪيون،
ڪنهن شهر جون يادگيريون

مرڪ سان ٿي آجيان
ڪنهن چوٽ تي چوٽون ڪيون
ڪنهن شهر جون يادگيريون

منج- ته مارو يار ها
جي هليا ويا لت هنيون
ڪنهن شهر جون يادگيريون
روح ۾ رهجي ويون
8008

اڃ آ روح رڙيو
الا چو آءُ نه ڄاڻان تُو اهو

ناريءَ سان نگاه ۾
منهنجو من اڙيو
الا چو آءُ نه ڄاڻان تُو اهو

مونکي هڪڙي موهڻي،
قرين سان ڪڙيو
الا چو آءُ نه ڄاڻان تُو اهو

ڪيئن وڃي بس اوچتو
ڪنهن سان جيءُ جڙيو
الا چو آءُ نه ڄاڻان تُو اهو

❧❧❧

ڪوئي برهه - بتي
ٻاري آيو ٻاٽ ۾ -

چاهه چين کي ويو چمي
سرتيون مان نه ستي
ڪوئي برهه - بتي
ٻاري آيو ٻاٽ ۾ -

سوري آندي سوجهري
ويجهو ورهه - وتي
ڪوئي برهه - بتي
ٻاري آيو ٻاٽ ۾ -

انگ انگ انگڙليون ڪري
هي ڇا؟ هن ته چتي
ڪوئي برهه - بتي
ٻاري آيو ٻاٽ ۾ -

❧❧❧

ايترو مان ڪونه ڳايان، چنڊ توکي،
پروڻي ٿو.

ڪي سٽل ڇهرا نه ڄم تون
ڳالهه مان هيءَ ڪيئن مڃايان، چنڊ توکي
پروڻي ٿو.

تون پرينءَ - پرتو آهين
ڇا ڏسيان! پيو دل لپايان، چنڊ توکي
پروڻي ٿو.

ڪيئن چوان ڪنهن ياد جو ٿو
جيءَ ۾ ڏيئو جلایان، چنڊ توکي
پروڻي ٿو.

سڪ وڌائي ٿو وڃي
مان سوايو ٿو ستايان، چنڊ توکي
پروڻي ٿو.

سڪ نه ڪر ساڻون¹، پرينءَ ٻاجهه ٻني اٿئي،
اڃان سَهيوون لوڪ جون، تائڻ تي تائون
قربت ۾ ڪاڻون، ڪڍڻيون پون ڪڏهين

گَجَر گاهه ڪندي، حبيبائي هُجَ تي،
ڪاٺي ساڻ ڪنائيندي، ونگس آس وندي
راز نه ڪو رکندي، سڀ سليندي سڄڻين.

بگيءَ جوتي بور²، پتڙا! تنهنجو پيءُ ويو
تنهنجي روئڻ نه روڪيو مون کان ماڳهن زور
پر هيءَ چاهت چور ڪات هڻي خوشيون ڪڍي!

شل نه ٿئي ٽانگو جيڪو جانب جوتيو
سانجهي موٽي سڀرين! ٻانگ ڏئي ٻانگو
پرين! ڪوڙا ڪين ٿين، ان نه مهانگو
روزيءَ جو سانگو ٿو لوڙائي لعلڻ ڪي!

گهوڙا! هل ته وجهان، هينئڙو تنهنجي هاڏري
درد پري هيءَ دلڙي، دائو توکي ڏيان،
چُر ته چت ڦري وڃيئي، چوڻي، رت رُٿان،
بُجهي آءُ ٻَراڻ، اڃ تو آندا سڀرين.

¹ سان جو جمع چوٿير هر ڪاهجي وڃن يا ٻج ڇڻجي وڃي پر زمين جو ٿورو ٽڪرو رهجي ويهي
² گهوڙي جو قسم.

مشڪيءَ سنڊي واڳ، چڪي پهتس چوه مان،
هينئڙي منجه هري پيا، چري تنهنجا چاڳ،
پر ڇا تو وٽ جاڳ، اڃان مون لاءِ اوتري؟

سُرڻا! تنهنجو تل، آءُ ته اکين تي رکان،
مون سان منهنجي پرينءَ ڏي، هئي هئي گڏجي هل
تون پي مون جيئن من ۾، چاهت ڪئي چل
متان رات رُل، پرچي ائين ابوجه سان.

هل ته پرچايون، سُرڻا! پنهنجا سپرين،
رات به پنهنجي رُوح کي اُچلون ٿي آيون،
گهور وجهي گهايون، هو ته ڇڏيون ويا هيڪلي.

سَرل^۱ وڃين، جيان منهنجو نينهڙو
ڏکي وجهڻ تن کي، پڇاڙي پيرن،
گهون جي گهيرن، هينئڙو هنيو ڪيو.

راتيان ڏينهن رلو،^۱ ڊوڙي منهنجو هينئڙو
سڪ جو سوار نه ٿڪجي، هيءُ پوريءَ لاءِ يلو
پاڻيارين جو کوه تي، سانجهيءَ تار تلو
ڳوڙها، مور ڳلو پوءِ نه ڇڏن پانهنجو.

① گهوڙي جو قسم.

② اهي گهوڙا جن تي اڃا سواري نه ڪئي وئي هجي.

① گهوڙن جي پنڌ / ڊڪڻ جو قسم.

گاڏي! تو- گوڏا، سدا رهن سرها
تو جيئن هلن تڪ ۾، مُور نه ڪي توڏا
اسان لاءِ اوڏا، توئي ڪيا سپرين!

ويگن! تنهنجا ويل، شال نه بيهن بر ۾
پرينءَ وٽ پچڙ لاءِ، اڪڙيون جڙ ته عليل
دل جا ڪوڙ دليل، پهچي اُن سان اوريان

ويگن! منهنجو وس، مُور نه هلي تو- مٿان،
تون ٿي ساڙين تيل ڪي، تون ڪئين ڪائين ڪس
روح چوي ٿو راڻيءَ وٽ، راتو واه ٿي رَس،
ڏيندو ڪوبه نه ڏس، صبح ٿيندي سڄڻ جو

ولهيءَ مٿان وڙ گاڏي! تنهنجا گنج هن،
جتي منهنجا سپرين، سي تو ڏسيا تڙ
آهن منهنجي جيءَ ۾، نينهن وڃايا نڙ
توتي پايان پڙ، جيئن مٽي مُور نه تو پوي!

گهري جيئن ڪا ڏاس^(۱)، تيئن ڪا ڪهري يادڙي،
انئي پهر پرينءَ ڏي، اڪڙين جي اوڪاس^(۲)،
ڪنهن جو چاه- چڪاس، ڪندو آه اندر جي

(۱) بڪرين جي وارن کي چئبو آهي جنهن مان رَسا ٺهندا آهن.
(۲) تانگهه، ڳولا، انتظار.

لپريءَ (۱) کي ليڙا (۲)، نازڪ هٿ سان هُن ڏنا،
ليڙن جي پيڙا، پڪريءَ لاءِ ٿي پاڄهه پئي۔

چاهت چوڻاڻي (۳)، ڊڪي تنهنجيءَ تات ۾،
واڳ وٽي مون ورهه جي، خوشين کان خالي،
پرٽ جا پالي، سا دستا هڻي دل تي۔

درد نه ڪو داڻو، جنهن کي وجهان توڀري،
گهوڙا کائڻ ڪين ڙي! محبوبي ماڻو
عشق نه اياڻو اڃان ايڏو آه ٿيو۔

هَنو (۴) ناهي هانءُ، جنهن تي ڪو ويهي رهي،
پوءِ پي تنهنجو نانءُ، سدا سيني سوار آ۔

نينهن نه ڪوئي نٿ، جنهن کي پاني سان ڀريون،
ويجا ويلڊ ڪونه ٿين، برهه نڪو بانٽ،
هي جو هيئنڙي ڦٽ، تنهن کي چيڻيون ڇا ڪنديون۔

ورھ، ٿي وانا، پهتا منهنجي پيار لاءِ،
ڳڙيا منهنجي ڳل تان، لڙڪ۔ لُڻاڻا،
پوءِ به نه ٿيا مانا، اولاڻا ارواح جا۔

(۱) پڪريءَ جو قسم۔

(۲) آها اڳڙي جيڪا پڪريءَ جي ٿڻن کي ويڙهي آهي جيئن ڦڙڙا ڏاڻي نه وڃن۔

(۳) گهوڙي جي ڍوڙ جو قسم۔

(۴) گهوڙي جي پٺيءَ تي رکي، جنهن تي ماڻهو ويهي ٿو۔

اڙي اسڪوٽرا تنهنجي سيت سوا لکي،
جنهن تي جانب چڙهيا، هليا ساڻ - سفر،
ڪنن منجهه پُري پئي، تنهنجي ڏون ڏون - ڏر
اڃان سي اثر رهجي ويا روح ۾.

تهڪن سان تڙڪاٽ، جي ڪن منهنجا انگڙا،
پوريءَ پريو پاڪرين چاه ڪري چمڪاٽ،
منهنجي لونءَ لونءَ لات، بڻجي پري پاٽ ۾.

چوريءَ ڇهين جي، ته لڳي باهه بدن کي،
قربتون ڪهين جي، ته کلندي آڇيان آرسون.

پوءِ ڪيئن پير کپن، جي تون چمين چاه مان
نينهن نياپا ٺپ ڏي، منجون سان ڪڪرن،
اندر منجهه اُٿن، ڪيئي سڌون سڪ جون.

وشواس رنو

اڄ دل وارن جي دوريءَ تي
 ڪنهن شاعر جو احساس رنو
 جنهن ويل رسي هن منهن ڦيريو
 هڪ عاشق جو وشواس رنو
 هن جون نظرون ڇڻ ته ڏيبي¹ هون
 جنهن ۾ جوين گهرا ڦاٿا
 هن جي چپ چپ ۽ چنچلتا
 جنهن ۾ گهور جا گهيرا ڦاٿا
 پهرين مرڪ ته ماکيءَ جهڙي
 پوئين چڙب ته جيءَ کي جهوري
 هينڪر بيهر تيهر سهندو
 پر ڪو ڪيسين ڌڪ سان ڏوري؟
 ڪوئي شاعر شعر ٿو سرجي
 هن جي دل ۾ درد ڦٽي پيا
 ڪوئي عاشق ڪيئن ڪري جو
 اک جا ڌنڌلا عڪس کڻي پيا.

۸۰۰۸

تون جدا ٿيندي نه ڪر
توهه تنهنجي ٿو تڳان
ٿي هتي مس مس اچين
روح تي چنڊا وجهين
پر وري ويندي نه ڪر
توهه تنهنجي ٿو تڳان
تو سان منهنجو چاهه آ
عشق جڻ آڙاهه آ
ڏک گهڻا ڏيندي نه ڪر
توهه تنهنجي ٿو تڳان
دل ته مارو سرڪندي
تون رهين شل مرڪندي
ڪاوڙي ايندي نه ڪر
توهه تنهنجي ٿو تڳان

8008

ياد ڪائي، سرور بڻجي وئي
جن وھيءَ جو ئي پور بڻجي وئي
چڙب هُن جي، وٺي سڀن کي ٿي
مرڪ منهنجي قصور بڻجي وئي
گهر جي عورت کان سو دفعا بيزار
ٻاهرين نار نور بڻجي وئي
سونهن جي احترام ۾ نوڙيس،
هوءَ سراپا غرور بڻجي وئي
سامهون جهوپڙي اٿس 'مارو،'
ڪيئن تولا ڏور بڻجي وئي؟!

ۛۛۛۛ

موت سامهون، پوءِ به اڪڙيون يار ۾،
تي ڪلياسين وقت جي هر وار ۾
زندگي جڻ ڪنهن نديءَ جو وهڪرو
اچ ته گڏ لڙهندا هلون منجهندار ۾
گل ڪڏهن ڇا واءِ کان، روڪي ڇمي؟
تون تي لوڏين ڪنڌ ڇو انڪار ۾
منهنجا ڪن ٿا تهڪ سارن، جي ڏئي،
گڏجي 'سيوهڻ' جي 'پري' - بازار ۾
ڇن ڇنا - ڇن، چوڙين جي ڪئين ٻڌان!
تون هلي وئين، جڻ ته ڪنهن پولا ۾
توکان وسري ڪيئن 'ماروءِ' - گهر - گهتي،
يا اچڻ شايد نه ٿي اختيار ۾

ڪنڌ جهڪائڻ ۽ شرمائڻ
مرڪڻ ماڻهن کان لهرائڻ
عشق قبوليا تنهنجا اچڻ
پاڻ پلي پوءِ ڪيئن سگهان؟

ٻاجھ منجهان جي تون ٿي ٻولين
منهنجي اڳيان جي تون ٿي کولين
چولي جا هي ٽچ بٽڻ
پاڻ پلي پوءِ ڪيئن سگهان؟

پير چُون هل پنڌ ڪري اڃ
روح چوي نه ٿي منهنجي سري اڃ
هي نيٺ چُون ڏسون پنهنجا سڄڻ
پاڻ پلي پوءِ ڪيئن سگهان؟

تون ته پڇين ٿي ڇو ٿو لکان مان
رات سڄي نه ٿو ننڊ ڪيان مان
بس ياد پون ٿا تنهنجا رُسڻ
پاڻ پلي پوءِ ڪيئن سگهان

❧❧❧

چيٽ آيو آ وري
دل چوي ٿي تون به آءُ
چاهُ ٿي پيو چلولو
ڪر اچي ان جو بلو
ڳالهه ٿي پئي آ ڳري
دل چوي ٿي تون به آءُ
آهي جوين جوش ۾
مان به ناهيان هوش ۾
۽ وري اڃ اک ڦري
دل چوي ٿي تون به آءُ
هت ٻڌي ڪي لاتيون
هي اڪيليون راتيون
ڪيئن ڪٿيان تو بن چري
دل چوي ٿي تون به آءُ

ۛۛۛ

چِتائي ڏسڻ ڪا تہ معنيٰ رکي ٿو
چين ۾ کلڻ ڪا تہ معنيٰ ۾ رکي ٿو

اڳيان جي اچين ٿي تہ خاموش ڏاڍو
بين کان پڇڻ ڪا تہ معنيٰ رکي ٿو

جڏهن سونهن جي ڳالهه نڪري ٿي کلندي
تتائي وڃڻ ڪا تہ معنيٰ رکي ٿو

”ڪڏهن ياد آياسين“ هُن کان پڇو مون
”الائي“ چوڻ ڪا تہ معنيٰ رکي ٿو

چئي وات سان جي نہ مارو سگهي ڪو
پوءِ روئي ڏيڻ ڪا تہ معنيٰ رکي ٿو.

منهنجي گهر کان جو گذرينءَ ته ڳوڙها پليئي
منهنجون يادون، ڪي دل ۾ گهٽڻ کان جهليئي؟

اڄ ته رستي به تنها ڏسي توڪيئي
تهڪ منهنجا ٿي ڪله ساٿ ڏيندا هليئي.

مون ڪتابن کي همراز ٺاهي وتو
تون ڏسين راز جن کي، ڇا اهڙا مليئي؟

ها مڃان ٿو پڪي آن، مگر مون سوا،
ساه تڏڙا پري، سور ڪنهن سان سليئي؟

هيءُ 'مارو' نه تو وٽ وري موٽو
ڪئن ٿي پويان سڏين، تل ڪهڙي تليئي؟

وعدا پاڙڻ وسري ويا
سينا ساڙڻ وسري ويا

تنهنجا درد ڪسي وئي دنيا
ڳوڙها ڳاڙڻ وسري ويا

هاڻ رُسڻ جو وقت ڪٿي
۽ خط ڦاڙڻ وسري ويا

تون، ۽ تنهنجا رستن تي
پيرا آڙڻ وسري ويا

ڪنهن ڪنهن جاءِ ملي سگهيو؟
تاک به تاڙڻ وسري ويا

جوين جا هي ان جهل جذبا
واڙ ۾ واڙڻ وسري ويا.

مارو هن کان موھ سندا،
قرض اڳاڙڻ وسري ويا

۽۽۽

ڊيل بڻجي آ ٿلي
هوءَ جوين موڙ تي
عشق جي هن راه ۾
۽ چريئي هن چاه ۾
تي پئي آ چلولي
هوءَ جوين موڙ تي
اڌ مٿو ٿي پيو هيس
مان ته وکري ويو هيس
پر وئي مونکي ملي
هوءَ جوين موڙ تي
آنءُ لونءُ لونءُ ۾ لڏي
۽ عجب ۾ ويس ٻڏي
مون مٿان جو آ هلي
هوءَ جوين موڙ تي

ۛۛۛۛ

ڦولار گهمون گڏجي،
اڄ چيٽ جي ڪيٽن ۾ چپ۔ چار چُمون گڏجي۔

بازار وٺي هوندينءَ،
گڏ عيد سهيلين سان، ٿي تيار وٺي هوندينءَ۔

ڪڙڪاءِ نه در هن جو
هو ڪالهه مري ويو آ، اڄ خالي آ گهر هن جو۔

پڪ پير پري ايندي
ڪو اڳ ئي مري ويندو هوءَ دير ڪري ايندي.

هيءَ پيار گهڙي ويندي،
ڪجهه ننڊ اچي ويندس، ڪجهه رات لڙي ويندي۔

جي گهور سندا گهورا،
اوباش نه سڏجان تون! او سونهن! اهي چورا.

سو ڪوهه اڃان آهي،
توتي به جواني ڏس! ڦوهه اڃان آهي.

ڇا چنگُ سدا رهندا،
دوري ۾ ختم ٿيندي، يا دنگُ سدا رهندا؟!

دادو ته وڻي ويو آ،
ڪنهن يار حسينه جو جادو ته وڻي ويو آ۔

لڪ ڇپ نه سگهون ڪيئي،
موتِي نه سگهي ننڍپڻ، تون ڇا به ڪرين جيڏي!

تون لڙڪ نه لڙي ڏي
سمجھي نه وڃن ڳيرو ايئن گڙڪ نه پاڙي ڏي،

ماءُ۔ پيءُ ويس وسري،
نئون نينهن لڳس، چوري، آڀي مان وڻي نڪري۔

ڦولار ڇڻي ويندو
مُند مارَ ڏئي ويندي، نند يار ڪڍي ويندو۔

بازار گهمي وڻي،
ڏي ڇپَ رسيلا تون، هڪڙي ۾ ڇمي وڻي۔

بس! يارُ منو توکي؟
تي سير پڇيو: ”سهڻي! ميهار منو توکي“

مان ڳوٺ جو رهواسي،
پر شهر اچي توسان، هي نيڙ ويا ڦاسي۔

آ چنڊ اهو ساڳيو
ڪنهن ياد مٽيءَ کي تو ان ساڻ ڪڏهن واڳيو؟

آ چنڊ به آڳر ۾،
ته به نند اچي وئي ٿس، ڏس! يار جي پاڪر ۾.

اونداه وڏو تنهنجو
او عشق سري وياسين، آڙاه، وڏو تنهنجو.

آ چيت چڙهي آيو
تون ڪونه پڳي آهين، ڪو لڙڪ لڙي آيو.

مهمان ٿيا ڳوڙها،
مون عشق جيان روڪيا، نادان ٿيا ڳوڙها!

چا لاءِ ڪيو ٿا ڪت،
ڪا سونهن ڪندي پاڻهي، هن عشق سنڊي آبت.

او عشق وڏا ٿورا،
آئين ته وڏائيءَ کي، پوري مون ڪيو پورا.

جولان سلامت آ،
جنهن خوب وڪيرو سو طوفان سلامت آ.

هيءَ جنس جي مدهوشي
ماڻهوءَ تي ڇڏيندي آ، ڪري طاري خاموشي.

هر انگ جي عرياني،
مونکي ٿي چيو مرڪي ”ڏس مونکي ڇهي جاني“.

اڄ اک اُٺي هوندس،
هڪ مان به رُٺو آهيان، ٻيو نند به رُٺي هوندس.

احساس؛ نراسائي
هن کان نه سگهي پرچي، شاعر جي اداسائي-

هڪ وار فلاتنگ کس
احساس مٿان ڪئي ٿي، ڄڻ ته ڊرائنگ مس-

ڪرلاءِ نه ڪاچي ۾،
ڪا ڪونج مٿي ڪرڪي، ڪنهن پيار جي پاڇي ۾-

هوءَ ڄڻ ته ڪا ڦلواڙي،
آ پاڳ پلو اُن جو جنهن پوئر اچي تازي-

هوءَ ڇڳ، اها چوڻي،
اکثرين کي وڻي ويئي، پوءِ ڪونه نظر موٽي-

ڪورنگ رچي پيو آ،
آ ڪير اڱڻ آيو، هر انگ نچي پيو آ-

هستي نه سگهي ماڀي،
مدهوش ڪئي چمين، مستي نه سگهي ماڀي-

ارمان جي قيمت ڇا؟
پريور چمي ڏي تون، هن جان جي قيمت ڇا؟

نيٺن ۾ ڪجل آهي،
هوءَ تيار ٿي نڪتي آ، وارن ۾ بڪل آهي-

سينگار مٽائيندين،
تولاءِ هي سولو آ، ڇا يار مٽائيندين؟

جو ڪالهه ڏٺو تو هو
سو پيار اسان جي لاءِ، چڻ ڪوٽ هجي لوهو۔

چاهت به اڃا آهي،
ڪنهن سونهن۔ سنڌي: دل تي، واهت به اڃا آهي۔

ايڏاءِ کان ٿي آجي،
تي پيڻ چيو رٿندي، ”ڪاري ته نه هئي باجي“.

ڪنهن لاءِ وجهين جهٽيون؟
سُرمي جون سرايون پئي، تو ڀرت منجهان پاتيون.

ڌرتيءَ مٿان سر ويو
پڪ چاڻ سڃايو آ، سرتيءَ مٿان سر ويو۔

بي سٺ پيو آهي،
گولي سان مثل ماڻهو هي رت پيو آهي۔

هت هانو ڪئي ماندا،
افغان وڃي جيگل، ڪجهه لاش ملن آندا۔

هي پير جو شُجرو آ،
درگاهه تي ڦيڻو آ، اوطاق تي مُجرو آ۔

هي ناز۔ نهارون جهل
هي عشق اندو آهي، تون اُرهہ۔ اڀارون جهل۔

هي پيار وڏو منڊ آ،
آڪاش ٽڪايو تو ڏس ڪيئن ڀلا چنڊ آ۔

هوءَ هير ڪٿي آهي؟
جت ڪالهه ٻڏي سهڻي، سا سير ڪٿي آهي؟

تعذير سڃاڻي ٿي،
وارث کي اڄوڪي پر، هر هير سڃاڻي ٿي۔

ڦاهيءَ تي ڪلائي ٿو
هي پيار پهاڙن ۾، سسئي ڪا رلائي ٿو۔

ڪٿ يار جدا آهي،
اڄڪلهه ته مان سوچيان ٿو ڇا پيار خدا آهي؟!

ڏس پرھ ڦٽي آهي،
مدهوش ڇمين ۾ تون! اُت رات گئي آهي۔

ساگر مون کي ويرون ڏيئي

مون کان منهنجي ماڻ وٺي تون
ساگر! پنهنجون ويرون ڏيندين؟
ساحل سان بس ٺاهه ڪري ڇڏ
هيءَ تون منهنجي ڳالهه مڃيندين؟
پنهنجي هيءَ بي چيني ڏيندين؟

ڇو جو منهنجي من ۾ ڪائي
ڪنهن ماڻهوءَ جي چڪ چلي ٿي
۽ ڪجهه تڏڻ ساهن ۾ پئي
ڪنهن سهڻيءَ جي سڪ رلي ٿي-

منهنجي انهيءَ چڪ ۽ سڪ کي
ڪجهه رسمون، ڪوڙ ڪنارا روڪن
تا پنهنجا يار پيارا روڪن
سڪ ۽ چڪ ٿيون مونکي توڪن.

ان لاءِ توکي منت ڪيان ٿو
جيڪر تو جيئن آءُ ٿيان
ڇا پوءِ به ڪنارا روڪيندا؟
ڊوه ڪندڙ هي ڊوهي ماڻهو
ضد جي پيڙي ڏوڪيندا؟

روز هزارين ماڻهو تنهنجي
وير ڏسڻ لاءِ ايندا آهن
تووت ايندي ئي سڀ ماڻهو
ڪن ۾ خوش ٿي ويندا آهن

ساگر! مونکي ويرون ڏيئي
مون کان منهنجي ماڻ وٺي ڇڏا

هيءَ ڪهڙي چڪ آهي

هيءَ ڪهڙي چڪ آهي
جا اسان جي ساهه ۾،
پنهنجي خاطر سڪ ناهي
چين سارو ٿي لٽي
تي انا کي زخم ڏئي
ته به نه ٿي هرگز کٽي،
گهور ڪنهن جي ٿي گهڻي؟

روح رهڙي ٿي وجهي
درد بڻجي ڊيگ پيو
پاڇه ٿي ٻوٽي رجھي
ته به چوان آيا اجهي؟

ننڊ نهڪر ٿي ڪري
ڪنهن هرڻ جان چال ڏئي
ٿي ٽهي بيهي پري،
ڪونه اکرين جي سري
پوءِ به اهڙي چڪ پالي
ساهه سانڍي سڪ نرالي
جڻ ته ڪا موسم جهڙالي
ٿي سدا اک ۾ رهي
آه دل، دل جي سوالي
ايئن ڪنهن جي پيار لاءِ
ٻار بڻجي ٿا وڃون
هيءَ ڪهڙي چڪ آهي؟

ماڻهوءَ موھ

ماڻهوءَ موھ اھو آھي، جو
جيئن لڌ اتساھ ڏئي ٿو
جهيڙي کان پوءِ ٺاھ ڏئي ٿو
ڪنھن جي اڪڙين ۾ اڀري ھي
جيءَ چرئي کي چاھ ڏئي ٿو.

ماڻهوءَ موھ اھو آھي، جو
نيئن مان ننڊ نيندو آھي
ماڻھو وکري ويندو آھي
پنھنجي ھڪڙي ليلا خاطر
قيس مان مجنون ٿيندو آھي.

ماڻهوءَ موھ اھو آھي، جو
جندڙي سور بہ سڀندي آھي
پوءِ بہ نہ ضد تان لھندي آھي
ميھر لاءِ سنڌوءَ ۾ سھڻي
ڪاريءَ رات ۾ ڪھندي آھي

ماڻهوءَ موھ اھو آھي، جو
لوءِ منجھان پي لڏڻو پوندو
دل سان گوندر گڏڻو پوندو
پنھنجي منڙي ھير جي سر لاءِ
تخت ھزاري ڇڏڻو پوندو۔

ماڻهوءَ موھ جا روپ ھزارين
ڪھڙا ڪھڙا آءُ ڳڻايان
ماڻهوءَ۔ موھ وڏي شيءِ آھي
اھڙو ڏوھ وڏي شيءِ آھي

آءُ تـ...

آءُ سمجھان ٿو هوا سان
تون رلي ويندينءَ هلي
منهنجي گهر جو در چڙهي ڪنهن،
بي ڳليءَ ويندينءَ هلي!
هائو مون ڏي ڪونه لڙندينءَ
پوءِ به منهنجيءَ سڪ ۾
مونکي پڪ آ تون به سڙندينءَ
منهنجي گهر جو پيچرو جي
تنهنجي لاءِ ٿي اوڀرو پئي،
يا وچوڙو رات آچي
۽ جي روئي سوجهرو پئي--
مان ٿو ان کان اڳ ئي چاهيان
پن ڄمين جو تنهنجي ڳل تي
آءُ ته هڪ آڪيرو ٺاهيان،
آءُ ته هڪ آڪيرو ٺاهيان--

مان اڄڪله اڪثر سوچيان ٿو

مان اڄڪله اڪثر سوچيان ٿو:
چا جوڻ متائڻ سچ آهي؟
چا ڪنهن دوزخ جي دڙڪي ۾
ڪا سونهن سَهائڻ سچ آهي؟
يا ڪنهن جنت جي لالچ ۾
هيءَ ساهه سڪائڻ سچ آهي؟
مان اڄڪله اڪثر سوچيان ٿو:
چا هن فطرت کان ٻاهر-
ڪوئي خدا به لڪل آهي؟
چا پاڻ تماشاڻي هوندو
يا چا لاءِ موت اٿل آهي؟
شيطان وجود رکي ٿو چا
يا ماڻهو پاڻ ڊنل آهي؟
آهي ڪوئي جيڪو ڏئي،
مونکي جواب سوالن جا؟
مان اڄڪله اڪثر سوچيان ٿو:

دُور سُجھي، دُور سُجھي، دُور سُجھي ٿو
هاڻي سهيليون! پرينٽرو! دُور سُجھي ٿو۔

مينهن وسن، مينهن وسن، مينهن وسن ٿا،
جيئن، ڏينهن لنگهن ٿا

پنهنجي وهيءَ جو مونکي ٿيڻ پور سُجھي ٿو
هاڻي سهيليون! پرينٽرو! دُور سُجھي ٿو۔

ڪنهن ته روڪيو ڪنهن ته روڪيو ڪنهن ته روڪيو آ
ها ڪنهن ته روڪيو آ،

جي نه ته پهچي ها هتي مجبور سُجھي ٿو۔
هاڻي سهيليون! پرينٽرو! دُور سُجھي ٿو۔

مان ته اڏاريان پئي هت ڪانگ اچي من
ڪنهن سانگ اچي من،

ڦٽ نه ٿئي نينهن جو ناسور سُجھي ٿو
هاڻي سهيليون! پرينٽرو! دُور سُجھي ٿو۔

تون رُسڻ کي ڇڏ ڪڍي
مان رُلڻ کي ٿو ڇڏيان

دل نه ڪنهن جي لاءِ ڦسي
اک نه ڪنهن پيءُ ڏي ڦسي
ايترو تون وڃ وڃي
مان رُلڻ کي ٿو ڇڏيان

سات تنهنجي مان ٿل
مان عمارت ڄڻ ڪٽل
آخري سر ڇڏ هڻي
مان رُلڻ کي ٿو ڇڏيان

تنهنجي مرڪن جي ڪري
پيو ٿو مارو پنڌ ڪري
دل به آ ٽولڻ ٿي
مان رُلڻ کي ٿو ڇڏيان

وريا چيٽ، ڪٿيا ڪيٽ
مٺي تون به هلي آ نا
پڪي ڪوڙ، ڪري جوڙ
پڳا تن سان رلي آ نا

ڪيو تنگ، تنهنجي چاه
اسان روز ڏسون راه
رڙيون روز پڄن ڪونه
مٺي ماٺ پلي آ نا
مٺي تون به هلي آ نه

ٻڌي ڪونج جو ڪرلاءُ
ڏٺي ساه ڪي سر ساءِ
وڃي ڪونج سان ڪنهن ساه
سنڌي ڳالهه سلي آ نا
مٺي تون به هلي آ نا

جيءُ لڙي ٿي ڪري ڪوڪ
پوي هانءُ ۾ ٿي هوڪ
اچين ياد ٿي ان ويل
اها ڪوڪ پلي آ نا
مٺي تون به هلي آ نا

لڏي شهر وئينءُ چو؟
ڪري قهر وئينءُ چو؟
جتي راند ڪئي تو به
انهيءَ ڳوٺ ڳلي آ نا
مٺي تون به هلي آ نا

لالڻ! تنهنجي لوڙ الا!
جوڀن کي جن! جيت لڳي ويو

ڌرتي ويندي آهي ڌڌي، ويندو آ آڪاس لڏي
جيئن چچن ٿا جوڙ الا! جوڀن کي جن! جيت لڳي ويو

سال ٿيا هن ساٿ چنوتو دل جي دانهن تي سڏ نه ڏنوتو
خوشيون ته وٽ ڪوڙ الا! جوڀن کي جن! جيت لڳي ويو

ٿڙ ٿڙ 'مارو' مينهن هيءَ ڪي لڙڪهه هيا ڪجهه نينهن هيو
سارو گگن گجگوڙ الا! جوڀن کي جن! 'جيت' لڳي ويو

تون به ڪجهه چاهين پئي،
نيٺ تنهنجا ٿا ڏسن!

تي ڏٺين هر هر ڦٽي
جيئن تون هنن ڪي وڻي،
پاڻ چو ٺاهين پئي؟
نيٺ تنهنجا ٿا ڏسن!

نينهن پڪ لايو اٿئي
ڪو اڱڻ آيو اٿئي
جو ٿڌي آهين پئي!
نيٺ تنهنجا ٿا ڏسن!

ڪنهن ڪي ٻانهن ۾ بکيئي
چاهه جو چڪڙو چڪيئي
قرب ۾ ڪاهين پئي!
نيٺ تنهنجا ٿا ڏسن!

تهڻي ڄڻ ته ٽهان، الڙ چوري چرڪڻي
سڪ نويلي سڪر جيئن، ۽ هيءَ جوان جمان
عشق، اوجاڳو آرسون، اڪڙين ۾ آلاڻ
يلجي بابل پاڻ، مَور نه هاڻي موٽي۔

امان۔ چوڙ ڪُنڍي، ڏهندي اڃ ته ڏکي لڳي،
ڊوليو ناه ڍڳن سان، موڳي آه منڍي
سجڙ ريءَ سُنڍي، مون ته نه چاڙهي ماس جي۔

اديون پل جو اوه، چار نديون ڄڻ کير جون
گُوها گهرو گهاٽ ڏين، سرتيون سڌڪا ڏوه
چا هيءَ ماڻهو موه؟ ڳوڙها جهيڙن جهڳ سان۔

ماءُ! نه مانڌائي، من جي مونجهه جهڪي ڪري،
نينهن نه نهپرو سگهيو ڪڏهن پي ڄاڻي،
چاڏيءَ چاهُ نه اوتجي، سڪ نه سيباڻي،
الله شل آڻي، جي مڪڻ کائن مون هٿان۔

امان منهنجا انگ، اوکاسن عجيب لءُ
مليري ته مڙي نه ٿي، ڍڳيءَ وجهان ڪيئن ڍنگ
درد نه ڄاڻي ڍنگ، پسڻ ريءَ پرين جي۔

■ هڪ ننڍڙي ٿوڻي جنهن سان مانڌائيءَ کي رسو ٻڌي کير ولوڙيو آهي.

ساجن سوڙ هيٺ، هجي منهنجي پاڪرين
سارو لوڪ سَهائين، ڏکيءَ ڪهڙي ڏيٺ؟
موه پرينءَ جو ميٺ، باقي طعنا تير جيئن.

منهنجو هيٺڙو هنڌ، سمهندي سڪ پرينءَ جي
لوڪ لکا، ٿي نه ڪيان، اهو وهيءَ انڌ
قريئون رکان ڪنڌ، پهڳڻ سنڌي ٻانهن تي

پهڳڻ ٻانهن ته ڏي، سيراندي هن سر ڪي،
ته آءُ پڻ چوه چڏي، ترڪي اُربيان انگڙا.

جيڪي ڏور وسن، نينهن نه ڪجي تن سان،
اندر ٿئي اتاولو ته اڪڙيون ڪيئن پسڻ
پوءِ پيا رنج رسن، ان کان اڳ اڪيون پليو.

جي نه سڃاڻن نينهن، تن لاءِ روح نه روليو
ڳوڙها گوندر گاڏڻان، جيڪي سمجهن مينهن،
عشق ته ڪيهر شينهن، ڦلهڙن مُور نه ڦاسجي.

تهڪن ٿي ٽوڪيو هي جو ڳوڙهو هيٺ ڪريو
پنٿڙين ٿي روڪيو پيرين پئي پيار سان.

خودي کيڙيءَ ۾، گوندر ڏٺي گم ٿي وئي،
ٻهڳڻ ٻيڙيءَ ۾، روئي روانا ٿي ويا۔

تو پئي ڪئي تارَ مٿان هر ڪاهي هليو وڃان،
مومل! هيءَ مٿاڙ هڻي؛ هل ته اچانءِ تو۔

ڳهلي! چالءِ ڳات، پري ڏيڍيءَ مان ڏسين،
هيءَ بس هڪڙي جات، ڪاهي آءُ اچان پيو۔

اڃان هڪڙي اوڙ ڏيئي ڏاند نه چوڙيئي،
لعلڻ تنهنجي لوڙ لُونءَ لُونءَ منجهه لڇي پئي۔

لُسي لوٽي ۾، ڪامڻ آندي ڪانڌ لءُ،
هاريءَ جي هن حُور جي، چاهت چوٽي ۾،
ڳالهين ڳوٺي ۾، ڀرت ڀريل رومال سان۔

مُومل، چو ٿو رنجائين راڻا؟
جنهن ريءَ، پينگ سمورا پاڻا!

هيءَ ويندئي پوءِ سڏڪي پوندين
ڪنهن سان اورندين اولڻا!

سارو وجود وڪيري ويندئي،
بهتر آ ته سهي وڃ ماڻا!

ڪوشش سان جهلي ڪيئن سگهندين؟
روئڻ کان هي نيڻ اياڻا!

موتيا ڪوڙ ميارون ڏيندئي،
ڪيئن ڏس، تاريندين پوءِ ٿاڻا!

جوين، جذبا، آس ۽ اڪڙيون،
سارا سات ڪرين ٿو ساڻا!

تنهنجي پاڇه، اسان جو پل
توبن پيڙا! هرڪو پل۔

تنهنجو پيار ئي پئوڻو آ،
نينهن اسان جو ناهه ڪٿل۔

هانءُ، هني جيئن ناهه پرين!
تانگهه نه ڪائي گهوڙي تُل۔

واڍي وانگي هيٺڙي ڪي،
ساجن ياد ڪڍي ٿي سَل۔

بي قدرن کان ڪهڙي توقع؟
هه هه جيئڙا! هيئن نه جَل!

تنها رُلندي رات لڙي
مارو! گهر ڏي موٽي هل۔

४०७

سندرتا جي سڪ ۾ ڪي سوچون سڙيون هن،
دليون ڪوڙ ڪنهنجي ته ڪوتا ڪڙيون هن،
چڏيائون وسائي پريل باهه دل جي،
اهي لڙڪ لارون وڏيون بي وڙيون هن،
اسان جون نگاهون، اوهان کي ٿيون ڳولين،
اوهان جون اکيون يارا ڪنهن ۾ اڙيون هن،
اڃان ڪين تن ۾ ڪا مائار آئي،
سڄي عمر ساحل سان لهرون لڙيون هن،
اهو روح 'ماروءَ' جو خالي نه پانيون،
سدا چاهه جون جت، وڳيون پئي چڙيون هن.

هُوَ چوڙين جي چن چن رهي آ ڪٿي.
پرين! پنهنجي ساڳي! وهي آ ڪٿي.

سدائين چڪورن کي پيو ٿو چڪين،
اڙي چنڊ! هاڻي لهي آ ڪٿي.

اُميدن جا پٺي ٻه زخمي ٿيا
تون بڻجي ڪو مرهم، ٺهي آ ڪٿي.

تصور ٿي ڏنڌلا ويا هن سيئي،
اهو عڪس اک ۾، سهي آ ڪٿي.

ڏکي وات ’مارو‘ سدائين وڻي،
ڪڏهن هوءَ آئي، ڪهي آ ڪٿي.

چيت ويندو ڦلارا ڪيئن رهندا؟
لاب پوندا ته يارا ڪيئن رهندا؟

سڀ صراحيون پڳيون پيون آهن
خوبصورت خمارا ڪيئن رهندا؟

ڳوٺ تنهنجو اهوئي ساڳيو آ،
تون نه آهين، قرارا ڪيئن رهندا؟

هُن چيو ”مئڪڊو ڇڏي ويا رند“
جن کي ملندي ميارا ڪيئن رهندا؟

اُن ڪري ئي ٿئي ويا ’مارو‘
هئا مفادن جا پيارا ڪيئن رهندا؟

وفا جون يادگيريون، دل جي لاءِ انمول ٿي ويون هن.
ادائون عشق جي لاءِ ڄڻ، پروتوڪول ٿي ويون هن.
اکين ۾ عڪس مرڪن جا، ڪنن ۾ تهڪ ٿا گونجن،
چميون تنهنجون، گلابن جو ڀريل ڄڻ جهول ٿي ويون هن.
ڪُنن تي ڪاهه سهڻيءَ جي، دلي کي سير جون چميون،
سندوءَ - لهرون، سموريون چاهه جو چوبل ٿي ويون هن.
سواءِ راڻي جي مومل! اڄ به ٿي، هيءَ ڪاڪ سڄ سمجهي
ميaron مينڌري جون، هن جي لاءِ پڙڌول ٿي ويون هن.
نرالو ناز آ تنهنجو اياڻو عشق 'ماروءَ' جو
اسان جي ذهن جون سوچون اسان جڻن رول ٿي ويون هن.

اڏارون چنڊ کي آچي، چڪورن، چاه چيڙيو آ.
وهائي لڙڪ يادن ۾، اسان ڪجهه موهه ميڙيو آ.

سُريلي شام، درياءَ تي، پرينءَ جو ساٿ هو مون سان،
انڌاري رات ايندي، جوڙ پنهنجو تو نڪيڙيو آ.

اوهان کي سونهن تي باور وڃوڙو پوڳ ٿا سمجهو!
جدائي جو سهي صدمو اسان جذبن سان جهيڙيو آ.

هزارين تهمتون سر تي سهڻ، ايڏو نه سولو آ،
هيو ڪجهه سونهن جو هٿ ۽ عقل کي عشق ٿيڙيو آ.

سُهاني رات ’مارو‘ پور ڏاڍا، پيار جا آندا،
منوتري! انبَ تي ٻولي، اندر جو ڦٽ اڏيڙيو آ.

بسنتي روپ ۾ راڻي،
جواني جنهن سان گڏ ماڻي.

اچن ٿا زلزلا دل ۾،
ٿئي شل اک نه ويڳاڻي.

اهي ڳوڙها وڏيون ڳالهيون،
اجايو ڪونه هن پاڻي.

اوهان جي سونهن ۽ سُرخي،
اسان پئي تانگهه ۾ تاڻي.

نرم اهڙو بدن هن جو
مڪڻ جي چڻ هجي ڇاڻي.

سڄي تحرير اڪڙين جي،
۽ 'ماروءَ' کي به ٿي ڄاڻي.

❧❧❧

سڀئي پيار جا سلسلا تو لُٽي،
وڃوڙو وڌا حوصلا تو لُٽي.

جدائيءَ سبب ٿيون سنهيون آڱريون،
ڇڏا وقت ڪي، گهر گهلا تو لُٽي.

رڳو سونهن پوڙهو لُبي ڪونه تو
مگر چاه ڪي ڇلولا تو لُٽي.

رُٽ تي ٿي بندش، ته ڳوڙهو لڪي،
به ٿي تهڪ پوءِ، ڪوڪلا تو لُٽي.

ڳري وئي پرينءَ بن، ته 'مارو' رُني،
اهو درد! سينهون ڏلا تو لُٽي.

ڦڪي مرڪ، ماني رُڪي ٿي لڳي.
ڪسڻ دل اوهان کي، سڪي ٿي لڳي.

هي دنيا ڪري، 'سهڻي' پيدا وري،
خدا کي به ڊاهڻ ڏکي ٿي لڳي.

چمن گل ٿا ڳوڙهن جا چيڙا پرين!
اها پيار جي اک بکي ٿي لڳي.

ويجي يار جاڏي، ڏسان ٿاڏي تو
نظر چڻ ته 'سورج مڪي' ٿي لڳي.

جڏهن ٻانهن تي سونهن سڌڪي پئي،
ته دڙڪا وساري، ڏکي ٿي لڳي.

ويو وقت گذري، نه ايندينءَ ته ڇا
اسان هاڻ ماڻهوءَ سندو موھ پرکيو
سڀئي ڏوھ ڏاڪا، سڄو ڊوھ پرکيو
اچي دل کي آتت، نه ڏيندينءَ ته ڇا
ويو وقت گذري، نه ايندينءَ ته ڇا

هوائن جي سامهون ڇٽا کين چوڙيو
متان وڇڙي وارن سان رُڪجي پون،
اتي ئي نه ٻانهن سان ٻڪجي پون،
وڃڻ ڏيو هوا کي، نه منزل کان موڙيو
هوائن جي سامهون ڇٽا کين چوڙيو

پنهنجو حق جتائين ٿيون
تو وانگر ئي تنهنجون يادون
روز ڪهن ٿيون، مَنَ - مرادون
منهنجي ننڊ ڦٽائين ٿيون
پنهنجو حق جتائين ٿيون

تنهنجو ڏڻ ڏنارا شل وڌي ولين جيئن،
توڪي آچيم عشق ۾، پنهنجا انگ انار
ٻڪرين ڏنئي ڏاس ۽ مون هي پنهنجا وار
۽ پوءِ سڀ ڄمار تولهه تڪيندي گئي.

لهريون^۱ ۽ لپريون^۲ ساڄيون رهن سال ڀر
جانب آڻڻ جوءُ ۾، ٻاجه ڪري ٻڪريون،
الا! سي اُڀريون، مور نه ڪجانءِ ڪڏهن

تپرين^۳ ڪي تاري، لاهي لالڻ! ٿي ڏني،
ٻڪر جا پڙڪا ٺاه، هانو مٿان ڀاري،
تن تڏهن ساري، صحبت سپرين جي-

تاريءَ سندن پور ڏئي آندو ڏڻ لاءِ،
ٻيائون وجهي ٻاجه سان، هليو آه حضور،
واڙيءَ ۾ وهلور ڏهندي ٻڪريون آءُ وڃان.

ڊوليا! ڍنگهر آڻ، لوڙهو ويهي آ ويو،
مٿان بگهڙ ڪواچي، ڪامورين جي ڪاڻ،
مونسان پوءِ ڀل ماڻ، جانب جوڀن راتڙيون-

ڪوڪو^(۱) ڪاموريون، اچو ته ورئون واڙ ڏي،
سج لهڻ ۾ ساعتون، باقي ڪي ٿوريون،
توهان چرجو تارڙي، اسان چنگ چوريون،
يادون ڪي ڳوريون، هٿايون هن هانءُ تان!

رات سڄي راهون، تڪيندي تارا ٽڪس،
پرينءَ - پرچڻ! ٻڏي پڪرين ڪي ٻانهون،
ويچاريءَ واهون، بند ڪري ويو بانورو-

ٻاجه ڪري پڪرار پڪريون! پرچائي ڏيو
سر تي سمجهي اڄ ڪٿو بريون!^(۲) منهنجو ٻار
هٽي هٽي هينئر ٿو ڪري، اديون! اهڙو آڙ
لالڻ! جو لاچار! منت ڪرائي ٿو مونڪي.

ڍولي ڪي ڏيرا!^(۳) منهنجي ڀارت ڪر ڪٿي،
هٿ حبين جو ڏئي، توکي ٿو ڦيرا،
جوڀن ٿو جيرا، ساڙي سڄڻ جي سواءِ.

(۱) پڪرين ڪي سڏڻ وقت چيو وڃي ٿو.

(۲) پڪرين جو قسم

(۳) ڏيرو ڏاس جو

ڪرڪيون! ^(۱) خبر ڏيوس، منهنجي هيٺي حال جي،
تنها جاني جهنگ ۾، مون جيئن ساٿي ٿيوس،
تنهن کان پوءِ پڇوس، پيڙا منهنجي پيار جي۔

جوين ۾ جيڏيون! جي درد پرايو پيار جو
پوءِ نه اوهان جو مٿو مڳيون ڪري ايڏيون،
ڪڙيون هن ڪيڏيون، پيڙائون هن ڀرت جون!

ڏاڍون ٺڪ۔ رلي، سڀئي گڏجي سرتيون،
'هن' کي ڏيئي سوکڙي، خوش ٿي آه کلي،
تويي منجه ٽلي، پوندس منهنجو پيارڙو۔

ڏک منهنجا ڏوئي، ويهي ٻڌا ٻاجه سان،
رڙيون ونڊيم رلين سان روح سنڊيون روئي
سوڙ ساٿ ڏئي ٻڌا، سڌڪا سڀوئي
جوين ۾ جو ئي، اولاتو مون اوريو.

نئون- چاهه چمڪيو نئين چوٽ کاڌي
اڙي پيارا توڏي وري موت کاڌي
بظاهر کٽيوسين، ڏٺو جڳ سڄي پر
اسان هار تنهنجي، اکين اوت کاڌي
سڄڻ کان ڇڄڻ تي، وٺي مونجهه ۾ هئي،
عزیزن جي دعوت کلي گهوٽ کاڌي
مٿين سان مڙهي، ڳر- اڳڻ موڪليائين،
وڏي مات پوءِ جڻ پٽس ڪوٽ کاڌي
اسان، نينهن ٽوٽڻ ۾، سرُ چو ڏيون ها!
پرينءَ جي ڳڻن پر ڳڇيءَ ڳوٺ کاڌي

هوا ۾ آهي هُڳاءُ تنهنجو
لڳي ٿو ويجهو پڇي چُڪي آڻ
اسان کان پَر تون وئي لڪي آڻ،
قريب آ ڪٿ پڙاءُ تنهنجو
هوا ۾ آهي هُڳاءُ تنهنجو!

اڃان رات جو ساٿ آهي پرين!
اوهان جي وفا تي لکون گيت پيا
زهر زندگي پر ڏيون گيت پيا
اڃان ڏات جو ساٿ آهي پرين!
اڃان رات جو ساٿ آهي پرين!

چريءَ ڪهڙو چٽ پرين!
مٽيءَ ڪهڙو مامرو
جي نه اوهان جو چانورو
ولهيءَ ڪهڙو وٽ پرين!
چريءَ ڪهڙو چٽ پرين!

اهوئي گهر...

اهوئي گهر ته سامهون آ
انهيءَ ۾ تون ڪٿي آهين
هئين تون ڀروسو منهنجو
او منهنجي ”مون!“ ڪٿي آهين؟

اهي ئي در جي پيڪڙ مان
هٿن چالا ڪٿي آهن؟
خماريل نيٺ ڪٿي آهن؟
ڀرون ڀالا ڪٿي آهن؟

اهوئي گهر ته سامهون آ -
نه ئي مرڪن، نه ئي تهڪن
سندي اڄ گونج ٿي ٻڌجي
هئي جا ڪالهه پاڪر ۾
پري سا ڪونج ٿي ٻڌجي -

اهوئي گهر ته سامهون آ -
انهيءَ گهر ۾ ڏسان پيو ٿو
رهي ٻي گهر - ڏياڻي تي،
اتي منهنجي نه مومل آ
رهي ڪنهن ٻئي جي راڻي تي -

اهوئي گهر ته سامهون آ
انهيءَ ۾ تون ڪٿي آهين -

پر چڪورن جا گُسي ويا،
چنڊ جا ساڳيا افعال

تو اڱڻ اڀري اڪيلو
ياد ۾ ڪي گل پُسي ويا۔
چنڊ جا ساڳيا افعال

تابُ تارن تي وڌائين،
هُو تڏهن کانئس رُسي ويا،
چنڊ جا ساڳيا افعال

ترورا درياءَ تي، ۽
نيرَ پيرِيءَ ۾ ڪُسي ويا،
چنڊ جا ساڳيا افعال

پاڪرين: چوڙيون پيچائي
ٻانهن لوڏيندا پُسي ويا،
چنڊ جا ساڳيا افعال

ڪنهن جي اڪڙين جي امنگ،
ڪير ماري ڪيئن سگهندو؟

روح جون رولا ڪيون ۽
هي دلين جا درد - دنگ!
ڪير ماري ڪيئن سگهندو؟

وجد اڪثر واجدن کي،
ڇو وجهي ٿو ڪيئي ونگ،
ڪير ماري ڪيئن سگهندو؟

موه چاهي، ڊوه چاهي،
نينهن تنهنجا سارا ننگ
ڪير ماري ڪيئن سگهندو؟

جواننن جا تهڪڙا،
۽ جواننن جا جلت رنگ،
ڪير ماري ڪيئن سگهندو؟

ۛۛۛۛ

مونکي ڪنڌي تي
ڏيندينءَ، ٻه- ٽي تهڪڙا!

جيئن اڃان ڪجهه جي وٽان
جيڏي! جيئڻ لئي
ڏيندينءَ، ٻه- ٽي تهڪڙا!

منهنجي مالا تي گُٽي
ٺاهيان ڪئين اُن کي
ڏيندينءَ، ٻه- ٽي تهڪڙا!

تڙيا ناهن تهڪ ڏئي
ڪامڻ! ڪنولن کي
ڏيندينءَ، ٻه- ٽي تهڪڙا!

سير ۾ هٿ ساڻ لوڙهن، سي نه ٿيندا ڀرجهلا.
پراهي ئي ميت من جا، پوءِ وسرن ڪيئن ڀلا!
چند لمحا چاهه جا، اتساهه ٿا ڏيئي وجهن،
ورن ساري زندگي آ، ڪريلا ئي ڪريلا.
موه ماڻهوءَ جو ڪڏهن، مايا خريدي آ سگهي،
سوکڙي ٿي جي ملن ٿا، لک لهن ٿا سي ڇيلا.
يار ميلي تي ويو ٿس، پڪ آئيندس سڳيون
هيءَ دعا ويٺي گهري ”شل خير سان موٽي الا!“
مان ته شاعر ڪونه ٿس، پر ڪنهن وڇوڙي وڌ وڌا
ڪا ڪمي ’مارو‘ اسان کي آ ڏئي ويئي ڪلا!

چو ٿي 'حاجي خان' ^{۱۰} وڃين،
هي 'پٺ' ^{۱۱} ته پياري تنهنجو آ،
گوه وڏيري جو ناهي
هيءَ مٺ ته پياري تنهنجو آ

آد جڳاد کان تنهنجي وڏڙن
تو جيئن سور سٺا هوندا،
پنهنجا پڪڙا ڪين ڇڏيائون،
ڌڪ سڪ منجه ڪٺا هوندا۔

رئيسن جي جاگير ته ناهي
سهڻي! سارو هي ڪاڇو
تنهنجو پي ڪجهه حق لڳي ٿو
ائين لڏين ٿي پوءِ ڀلا چو!

پيءُ۔ ماءُ کي ڪر منت ڪئي
تون نيٺ ته پڙتائي ويندينءَ
ايڏي تون ڪمزور ته ناهين!
'دودي' جهڙا پٽ ڄڻيندينءَ۔
تنهنجا پٽڙا 'دولهه' ٿيندا،
پنهنجي سگهه مڃائي سگهندا،
لوفر کي للڪاريندا هي
تنهنجو درد متائي سگهندا،

■ ۱۰ ۱۱ ڀني جو هي تعلقي جا مشهور ۽ وڏا ڳوٺ. جيڪي هڪ ٻئي کان گهڻو پري آهن ۽ مون استعاري طور استعمال ڪيا آهن.

هيءَ ڪهڙي نينهن نهار وڌئي

هي ڪهڙو توسان رشتو
تون روئين ٿي مان روئان ٿو!
پيا پاڻيءَ سان مان چمين سان
تنهنجا ڳلڙا ڌوئان ٿو.
تون ڇا سمجهين تنهنجا ڳوڙها
منهنجو جيءُ نه جهوريندا؟
جا پاڻ کي پيڙا پيڙي ٿي
سا دنيا جا وٽ توريندا؟
مان سمجهان ٿو ڇا ملهه آهي
هڪ سڪ واري ڪنهن سڌڪي جو
پر ٻيو ڪو ڪيئن ڪٿي سگهندو
درد اندر جي اڏڪي جو.
هيءَ ڪهڙي آخر شڪتي آ
ٿي گيت لکائي تنهنجي لءِ؟
هيءَ ڪهڙي نينهن نهار وڌئي
جا روز رلائي تنهنجي لءِ؟

ڪجهه اکين آوارگين ماري وڌو
نينهن جي ناراضگين ماري وڌو.

پنڌ اوندهه ۾ به ڪرڻو هو ڪيوسين،
چنڊ جي چالاڪين ماري وڌو.

مومليءَ ماڻا ته مون ماڻي ڇڏيا،
سونهن جي پر سادگين ماري وڌو.

ڌڪ رُسڻ جا ڪئي سهي وياسين مگر،
يار جي بي واجبين ماري وڌو.

پيار جي پاتال ۾ غوطا هنيا،
جسم جي جادوگرين ماري وڌو.

ڪيستائين ڪو سهي
زندگي، تنهنجو مذاق!

تنهنجي خاطر آدمي ٿو
خود فريبيءَ ۾ رهي
ڪيستائين ڪو سهي
زندگي، تنهنجو مذاق!

عشق جي آ ڪاڪ اوڪي،
پو به هر ڪو ٿو ڪهي
ڪيستائين ڪو سهي
زندگي، تنهنجو مذاق!

موت سان جهيڙي به توله،
ڪو ونگارون ٿو وهي
ڪيستائين ڪو سهي
زندگي، تنهنجو مذاق!

❧❧❧

لاڙ منهنجا لاڙي

الا! جي اتي پون

ڪيڏا ڪنڌ ڪڍي وجهي، ڪونڌر- ڪهاڙي،
الا! جي اتي پون!

پوءِ نه رئيندي پت لاءِ، ڪائي - ڪراڙي،
الا! جي اتي پون!

ڪاڇي، ڪڇي مان ڪين، پڄائي پاڙي،
الا! جي اتي پون!

ڪوڪر جي، ڪاهوڙين لاءِ هوندي نه ڪا واڙي،
الا! جي اتي پون!

ڇا تون مان ٻيهر ملڻا هون؟

هيءُ آخر ڪهڙو تعلق آ،
جو ڪونه ٿو ٽوڙيندي به ڇڄي
ڪنهن جهوريءَ ۾ ٻيو هانءُ جهڄي
ڪو لڙڪن جي بارش ۾ ڀڄي۔

جيتوڻيڪ اسان جي دل ۾
پرندڙ باهه نري وئي آهي
اکثرين آس مري وئي آهي
وقت جي وير وري وئي آهي۔

هاڻي منهنجي من اندر ۾
 ڪانه ٿي ڪاڻي تانگهه ٿئي
 ۽ ڪونه ٿي ماضيءَ ياد وٺي
 هن ڇاتيءَ تي آ ڇپ مٽي
 اڄ تنهنجي ڳلن تي چرين جيئن
 هي چپ نه چمين لاءِ آتا
 جن گيت پریت پريا ٿي ڳاتا.

پر پوءِ به الائي ڇو سهڻي
 هي تنهنجو منهنجي لاءِ پڇڻ
 پوءِ سامهون ايندي ڪجهه نه ڪڇڻ
 ۽ ساڳئي سمبند لاءِ لڇڻ

ٿو سوچڻ تي مجبور ڪري
 ڇا تون مان ٻيهر ملڻا هون؟
 ڇا اڳ جيئن خوش ٿي ڪلڻا هون؟
 گڏ جيون دڳ تي ٿلڻا هون؟

هيءُ آخر ڪهڙو تعلق آ؟

४०७

مان اچارو ٿي مران ها

پيار جي ڀارت نه ڪر
روح ۾ رهندينءَ تون
انگ اريئي پوءِ ڪيئن
هانوَ تان لهندينءَ تون
قرب ۾ ڪهندينءَ تون
پڪ سڌائين ڀار منهنجي
۽ چمين جا ٿولَ ڪي
اڇ ڳلن تي هار منهنجي

تنهنجي ٻانهن جون وليون
عشق جي هن اُڇ ۾
ڄڻ ته پاڻيءَ جون ڪليون

مان اچارو ٿي مران ها
پيار جو پاڻي ڏنو تو
ڇا ڪو پاڻي پياس ۾
ڪونه ساريندو چري
توڪي ڏس هي تنهنجو 'مارو'
ڪينءَ وساريندو چري؟

پيار جي ڀارت نه ڪر
روح ۾ رهنديءَ تون

اسان جن طور تي وياسين!

اسان، فطرت جي ويجهو ٿي
 خدا کي روح جي اک سان
 ڏسڻ چاهيو پئي جانان!
 اسان نر۔ ماد جي ننڍڙي
 اجائي خول مان نڪري
 ويڃڻ چاهيو پئي جانان!
 اوهان سمجهيو ته پاڳل هون
 اوهان جي انگ هر هڪ تي
 وُئاسين ڄڻ ته بادل هون
 مگر ته به رولڙا ايڏا
 ڏنڻ مونکي اڙي جانان!
 وڌا تُو اولڙا ايڏا.
 اسان جي روح جي اک تي،
 جو پٽڪي سڀ وياسين دڳ
 اوهان جي نانگ جهڙي چڳ،
 اسان کي ايئن ڏنگيو جانان!
 خدا کان ڏور ٿي وياسين،
 اوهان جلوا ٿيا نوري،
 اسان ڄڻ طور تي وياسين!

❧❧❧

مدتن کان پوءِ

مدتن کان پوءِ تنهنجون
 بي وفايون ياد آيون
 ۽ رسڻ کان پوءِ پرڇڻ
 لڏ صفايون ياد آيون
 اڄ تصور ۾ اڃانڪ
 عڪس تنهنجو ياد آيو
 رقص تنهنجو ياد آيو
 تهڪ سارا ياد آيا
 چاهتن جا جيءَ جڏي ڪي
 چهڪ سارا ياد آيا
 ڪٿ تي گهر جي پٿر ۾
 مان ستل ۽ شل پگهر ۾
 اوچتو آپ ڏي چتايو
 چانئجي ويون هون گهٽائون
 لڙڪ منهنجي اک جا ڪجهه
 ويا قدم اڳتي پري ها!
 ۽ پڇائون! اي گهٽائون!
 هن اسان جي، گيت سرچيندڙ
 ڪويءَ جي
 ڪٿ ڏٺو هرڻي هيسايل
 پوءِ ويندڙ هو گهٽائون
 گهر مٿان ترسي پيون هون!
 ڪجهه گهڙيون برسي پيون هيون
 پوءِ سوچيم: بي وفايون ۽ وفائون
 موه سارو مان هيس
 نينهن جو سارو نظارو مان هيس

انهيءَ سونهن

انهيءَ سونهن تنهنجا ڍڪيا عيب سارا
 انهيءَ عشق منهنجون ڪي خوبيون لتاڙيون
 مٺي مُرڪ تنهنجي ڪئي ٿي سفارش
 مگر لڙڪ منهنجون اُميدون اجاڙيون
 هميشه رهيون گڏ مگر ڪم نه آيون
 رڙيون ۽ رساما پرين جون جدايون!
 اکين آسمان تي سدا چنڊ ڳوليو
 سدا روح ڪائي تمنا نپائي
 پئي منهنجي چيڙن ڪا چاهت چڪائي
 سدا منهنجي پانهن ٿيڻ هار چاهيو
 هو تنهنجي ڳلي جو ها سهڻي ڳلي جو
 ۽ توسان رڳو بس ڪرڻ پيار چاهيو
 هيو تنهنجو هيڪر ٿيڻ يار چاهيو
 تڪڙ سندن تير چڻ سونهن تنهنجي
 اسان جي هئي دل نشانو سندس
 اسان جي حصي ۾ به ٿي منت آيا
 هي دنيا هي دولت زمانو سندس

انهيءَ سونهن تنهنجا ڍڪيا عيب سارا
 انهيءَ عشق منهنجون ڪي خوبيون لتاڙيون

وڌيڪ مَسُ جو ڦڙو
شهيد جي آ رَتُ کان
ها سونهن کان ۽ سَتَ کان
ڪڏهن به ڪين ٿئي لڙو
وڌيڪ مَسُ جو ڦڙو

ڏئي پيار هيڪرُ انهيءَ کي نه تائيو
اسان نينهن نئين مان لڳايو ته هو
اڃان ڏير دل کي نه آيو ته تو:
سوڀري وڃي ساٿ پنهنجو پلاڻيو
ڏئي پيار هيڪرُ انهيءَ کي نه تائيو.

هوائن جيان سونهن جي ڪانه منزل،
جتي پاڻ چاهي هلي ٿي وڃي،
رُسي ٿي ته راڻين کان پيرا پڇي،
ڏسي هن کي پاڳل ٿئي هرڪو عاقل!
هوائن جيان سونهن جي ڪانه منزل.

ڪڏهن ڄامشوري اچڻ جي ٿيئي،
اسان توکي ملنداسين قاضيءَ جي پاڙي،
اُتي ايندا آهيون، ٻه ٽي لڙڪ لڙي،
ملي ويجهان دل جو چوڻ جي ٿيئي!
ڪڏهن ڄامشوري اچڻ جي ٿيئي،

وري ياد اينديون اوهان جون ادائون
جڏهن ڄامشوري تي بادل وسيا،
جڏهن پنهنجي منزل کي راهي رسيا،
جڏهن بي چيُون کي گهليُون هت هوائون،
وري ياد اينديون اوهان جون ادائون.

اوهان جو کلڻ ڇو اسان کان نه وسريو
اوهان منهنجا ڳوڙها وساري ڇڏيا،
دليئون موه جا منڊَ واري ڇڏيا،
پنن جيئن نه منهنجو اڃا عشق وکريو
اوهان جو کلڻ ڇو اسان کان نه وسريو

متان چئين ته يونيورسٽي وٺي ويس،
اسان جي ڪٿي ٿي هتي اک لڳي،
اڃان جند پئي توهه - تنهنجي ٽڳي،
متان چئين ته مون بن ڪيئي ڪا ڪٿي ويس،
متان چئين ته يونيورسٽي وٺي ويس.

ڪنهن جي لار لڳڻ ٿي چاهين؟
رمندا بادل ساٿ نه ڏيندئي
پاڇولا ڇا پيار وٺيندئي؟
ڪهڙي توهه تڳڻ ٿي چاهين؟
ڪنهن جي لار لڳڻ ٿي چاهين؟

هوا واٽ ويندي ملئي جي سڪي،
ته پڇجائڻس ڦٽڪڻي وسري ويئي؟
شرارت اکين مان ڇا نڪري ويئي؟
اسان آس سانڍي اکين ۾ رڪي،
هوا واٽ ويندي ملئي جي سڪي،

احساس نه ٿيو يار کي ڪنهن ويل جفا جو.
مون پاڻ ورتو خوب مزو سوڻهن سزا جو.

هن اڃ کي هو سڄ ڏٺو ڪلھ ڇا نه سهارو.
ڪو آسرو ئي ڪونه هو گھنگھور گھٽا جو.

ڪلھ ڳوٺ منجهان ڳل آگهي شهر هليو ويس،
پيا قرض چڪايون ٿا پرين تنهنجي ادا جو.

گھر ڳوٺ سلامت نه رهيو پيار سلامت،
ڪو ڀروسو ئي ڪونه رهيو بدلي فضا جو.

ايڏي نه وڏي مونکي جدائي جي سزا ڏي،
جي ڪجهه تون اندازو به ڪرين منهنجي خطا جو.

هوءَ جدا ٿي پوءِ به ڇا سينگار ۾ مصروف هوندي؟
ڪيئن چئجي؟ هوءَ ته لڙڪن لار ۾ مصروف هوندي.

وقت جو درياءَ لوڙهي کيس ويو يا پاڻ وئي،
ڪنڌ ڏوٽي ها ڪرڻ، انڪار ۾ مصروف هوندي.

ياد منهنجي - تون وڃي هُن کي اجايو تنگ نه ڪر،
ڇو ته هوءَ اڳ ئي گهڻو ڪم ڪار ۾ مصروف هوندي.

”عشق ڪائي باهه آ، يا آهي جوين سوکڙي“
پاڻ ئي پنهنجي اندر تڪرار ۾ مصروف هوندي.

گفت گل رابيل جا پڪ سان ويا هوندا سڪي،
پوءِ به ماروءَ دل چيو مهڪار ۾ مصروف هوندي.

اوسيئڙو

تون بسنتي ويس ۾،
منهنجي گهر آئين هيئنءَ
منهنجي دل جي ديس ۾
پيار جا قولارها
ڪجهه تون گهرائي هيئنءَ
۽ پوءِ شرمائي هيئنءَ
مون وڌي بس هت ڄميو هو
۽ گهميو هو
جسم جو سارو جهان
ڇا ته هو پيارو جهان
تون هلي وئينءَ
بي ڳلي وئينءَ
منهنجي نيئن جي ڪڙهه ۾
اڄ به تنهنجي لاءِ ڪليل آ
هوت سمجهن ٿا پليل آ
هوءَ بسنتي ويس واري
آ سرنهن جيڪر ڦلاري
ان به تنهنجي ياد آندي
تون نه آئينءَ، تون نه آئينءَ.

ڪالهه هُنَ جي پُڪي پئي آهي
ساهه جي سَڌ سَڪي پئي آهي

نيٺ ونواهه ۾ وڃي ويٺي
ڪيئن ملندي رڪي پئي آهي

هي پتو آ ته هوءَ پئي جي آ
پوءِ به چو دل ڊڪي پئي آهي

ڪجهه ڦلن مٺ تي سونهن جي ديوي
اڄ وڪائي اُڪي پئي آهي

خاڪ ۾ ڄڻ ملي وئين مارو
جو خودي پي جُهڪي پئي آهي

تنهنجي ٿا سانگي اچون.
ڏس ته ڪنهن وانگي اچون.

ڪار ڪاچي ڪيئن هلي.
ٿا چڙهي چانگي اچون.

هوءَ ڪرولا ۾ پڳي.
پاڻ ڪيئن تانگي اچون.

رات آڏيءَ جو ٻئي.
ٻيڙ ٻشانگي اچون.

هل ته مارو چيلٽن لاءِ.
تارڙي چانگي اچون.

اوڙ سَهڻي چوڪري.
تون گلن جي ٽوڪري.
مان ڪٿي ڪيئن ٿو سگهان،
پيار جو ملهه پويري.
تون سمائل ساهه ۾،
تون ڪٿي آن اويري.
ذهن تي وئينءَ چائنڻجي،
چوڪري- منهن موڪري.
مدتن کان پوءِ به مارو
سڪ لڳي ٿي اوتري.

سوچ کي ڪو ٽڪاءُ ڪونهي ڪو
پين سان اهڙو لقاءُ ڪونهي ڪو.
پيار ٿورو ڌڪار ڏاڍي آ،
سچ آ، هيءُ ٽڪاءُ ڪونهي ڪو.
مان اجايو اڪن چڪن آهيان،
هُن جو مون ڏي جهڪاءُ ڪونهي ڪو.
روح تنهنجو به ٿو گهري ڪجهه ڪجهه،
ڳالهه هن ۾ وڌاءُ ڪونهي ڪو.
اک ملائڻ رواج ٿي پيو آ،
ور نه مارو نپاءُ ڪونهي ڪو.

منهنجي مَن تي تنهنجي چايا،
تنهنجي قَرين گيت لڪايا.

جوين جي رُت ۾ هڪ چوري،
منهنجي ويئي پلتي ڪايا.

خوابن هر هر ايندي ويندي،
رات سڄي پئي نيٺ ستايا.

پيڪڙ هو ڄڻ پيار پرينءَ جو
تڏهن ته هُن ٿي حق جتايا.

ساري رات لڙيا اوندهه سان،
سج اُپري سي ديب اجهايا.

”ايڏو رول نه ٿي او مارو
آءُ پُڳي هان سانگ سڃايا.“

تو مٿان ٻار ٿي نه اينداسين
ها پرين يار ٿي نه اينداسين

جي بُرو ٿا خلوص ڪي سمجهو
هان غم ٿار ٿي نه اينداسين

چلولا ٿي پيا هياسين پر
ٻاجھ لاءِ ٻار ٿي نه اينداسين

تنهنجي محفل مان روز او جانا
موتندي خوار ٿي نه اينداسين

غم تہ حد کان ٽپي ويو مارو
نيٺ جو نار ٿي نه اينداسين

روح کي اڄ قرار ڪونهي ڪو
چو ته پاسي ۾ يار ڪونهي ڪو
مون ته هڪڙي خطا چمڻ جي ڪئي
تھمتن جو شمار ڪونهي ڪو
جاڳندي رات ٿي لڙي پنهنجي
ڪيئن جوان انتظار ڪونهي ڪو
سار سڀنا به ڏن سڃي وانگر
جنهن جو ڪوئي ڌنار ڪونهي ڪو
نينهن مارو چڻي نه ويندو آ
هي سرنهن جو ڦلار ڪونهي ڪو

رودِ مٿان ڪا راڻي گذري
ڪنهن جي پيار- ڪهاڻي گذري

سال ٿيا هن پوءِ به لڳي تو
هوءَ آ مون کان هاڻي گذري

حالا سڀ ناڪام ويا ٿي
بڻجي سر تان پاڻي گذري

هينئن به ناه ته ڪو نه ڏٺائين
هوءَ ته ڄاڻي وائي گذري

صبح جو مارو ڏور ويئي ٿي
رات اسان گڏ ماڻي- گذري

سيڙ ويا ٿس دور ٿي، جو دل رڙي ۽ پئي ڪڙهي
آ اکين ۾ نينهن جي، ڪائي عبارت ڪو پڙهي
چڏ بهانا، هو پهاڪو تو ٻڌو ناهي چري
”جٽ ڪڙهه تي کير پياري، جي سچائيءَ تي چڙهي“
بيا به ڪيئي سونهن تنهنجيءَ تي ڏنم عاشق هيا،
لوڪ ساريون تهمتون مون تي ڇڏيون آهن مڙهي
آنءُ پهتس سام ٿي، پر هن پناهون ڪٽ ڏنيون،
راهه ۾ رولي ڇڏيو تنهن، مان لڳس جنهن جي لڙهي.
هن هڻي مهري وڌي اُڪري پيڇي ويس هٿ ڦري
سامهون مارو هيس پوءِ ڪيئن چوري ان چڙهي

وقت ڪٿوسين وره وٺيندي
سڌڪي پياسين جهٽڪ جهليندي
توڪي ترس نه هرگز آيو
نينهن اسان کان ننڊ ڪسيندي
راس نه آئي جوپن جي رت
هوءَ وڇڙي وئي رات پٽيندي
ساري رات رمي وئي آهي
سڪ ۾ سڙندي ست ڪٽيندي
ماروا تون به شڪاري نڪتين
وقت وڃائي هرڻ جهٽيندي

هوءَ جنهن سان دل لڳي آ
سا ته منهنجي زندگي آ

سجُ اڀري پوءِ وڃان
رات ڪيڏي شبنمي آ

ڇو سدائين زندگيءَ ۾
پئي رهي هُن جي ڪمي آ

چوٽ تي جي چاه ٿيندو
هر سزا پوءِ پوڳڻي آ

ڪاوڙي مارو! ڪٿي آ
هوءَ ته پرڇڻ لءِ رُني آ

چو مُڪَر جي ماءُ وارو آسرو پلجي نه ٿو.
روح کي روڪيان گهڻو ٿو پر چريو جهلجي نه ٿو.

دل چوي ٿي پوڳنائون، سڀ ٻڌاين يار کي،
سامهون ڏسندي ٿي هُن کي، سور ڪو سلجي نه ٿو.

سوچ ايندي آ ڪڏهن، هر لڙڪ جو وڻجي حساب،
چو الائي پوءِ به ايتو ڪو اکر الجي نه ٿو.

کوڙ چهرا چنڊ جهڙا، پيا به جيون ۾ مليا،
ويا سڀئي نڪرائجي، ڪو روح ۾ رلجي نه ٿو.

جنهن ڪچون ڪُڙيون ٿي کاڌيون، سونه مارو ساڳيو
ڊوؤ جو آهي زمانو، ميت ڪٿ ملجي نه ٿو.

هوائن کي ڏيون ساھي

هوائون پار تنهنجي کان،
 پرن تي پيار آئن ٿيون،
 سموريون ذهن جون سوچون،
 مزا پوءِ خوب ماڻن ٿيون۔
 عذابن سان اڪيلائي،
 تڏهن پوءِ ڪير ڪيئن پيئي،
 اهو ٿورو هوائن جو
 ڇڏيون ڪيئن روح تان ريتي،
 جڏهن احساس ڪوليتي،
 اسان جي هانو جي هنڌ تي،
 تڏهن آهين اڙي سانئڻ،
 اسان جي پور جي پنڌ تي،
 تصور تيز فيڪس کان،
 اوهان سان پوءِ ملائي ٿو
 دليئون ڊکڙا پلائي ٿو۔
 اهو ميلاپ ماڻهوءَ لاءِ،
 وڏي وٽ آ اڙي جانان
 اسان وٽ آ لڙي جانان،
 هوائن کي ڏيون ساھي
 اسان لاءِ واٽ جن ٺاھي
 هوائون تهڪ ڏينديون پوءِ
 رليون توساڻ اينديون پوءِ۔
 هوائن کي ڏيون ساھي
 هوائن کي ڏيون ساھي۔

جڻ ته ڪو اسرار آهي

جو پرينءَ جو پار آهي،
 چڪُ ڇاتيءَ ۾ انهيءَ جي،
 جڻ تي ڪو اسرار آهي۔
 ڪلهه بدن جي باغ ۾،
 خوب هئا مٽيا تڙيا،
 چنڊ جهري تي ڪڙيا،
 موهر جا پوئرا تڏهن،
 ڪيئن نه پلجي ها مڙيا؟
 جي لکان تو گيت هي،
 منهنجي من جا ميت۔ هي،
 آ پرينءَ جي جيت هي۔
 چو ته جيون ۾ جڏهن،
 هانءَ هاري تو وجهان،
 پوءِ پرينءَ جي ديس تي،
 واڳ واري تو وجهان۔
 چو مان واريان واڳ تو
 روح سانڍي راڳ تو
 هيءُ ڪهڙو گجهه آهي،
 جو پيو تو سينو سا هي؟
 هائو شايد راحتون،
 ننڍپڻي جون چاهتون،
 پوءِ اڏاري ٿيون وڃن،
 ننڊ گهريءَ مان مونڪي،
 پس اُتاري ٿيون وڃن،
 ها پرينءَ جي پار ڏي۔
 جو پرينءَ جو پار آهي،
 جڻ ته ڪو اسرار آهي۔

ۛۛۛۛ

جيءَ ۾ جهاتي

تو ساڻ وفا جي خاطر مون،
 رات به جيءَ ۾ جهاتي پاتي.
 هانو ته هائوڪار ڪئي پر،
 چو رهندين آڻ چپ چپاتي.
 ڇا هي پنهنجا سور نه ساڳيا،
 جيڪي هڪٻئي ساڻ ونڊيون؟
 ڇا موه انسان جو مٿي آ،
 جنهن کي لاهي جان چنڊيون؟
 آءُ مڃان تو سوڻهن اوھان جي،
 توکي وفا ڪجهه مڃڻي پوندي؛
 جا ”تون“ ۽ ”مان“ جي ڀت آهي،
 سا نيٺ اسان کي ڀڄڻي پوندي.
 پوءِ تون به نه رهندينءَ مان به نه رهندس،
 ٻئي هڪٻئي جا هونداسين؛
 ساهن جي سرهاڻ به ساڳي،
 پاڻ به ساڳيا هونداسين.

مون هڪ اونهو سا ه ڪنيو

ڪنهن مُرڪي مون کان رات پڇيو؛
ڏس مارو ڪيئن تون شاعر ٿئين؟
ڇا ڪنهن جي مرڪن موهيو ٿئي،
يا سونهن جي پويان يلجي وئين؟
يا عشق جي ڪائي چوٽ لڳئي
جنهن توکان هي گيت لکايا؟
يا درد مليئي دل وارن کان
جن جي لاءِ تو نيڻ ٽميا،
ڇو جو تنهنجي شعرن مان
محسوس ٿئي ٿو درد وڏو.
ڪيئن پيڙائن سان پيار ڪيئي؟
جي ويڻيون تو وٽ لاهي لڏو.
مون هڪ اونهو سا ه ڪنيو
جنهن ۾ سارو ماضي هو
هُن کي چيم ”ڇڏ ڳالهه اها.“
پيو دل جو درد ٿي قاضي هو.

محبت جي سفر تي هون

اهي اندر جون رولا ڪيون،
ڪيون جي يار چالاڪيون.
تيا دل ۾ وڏا ڌڌڪا،
هلايون سونهن بي باڪيون.
ايئن ناهي، نه ٿا سمجهون،
مگر پوءِ پي الائي ڇو
اسان اڻ ڄاڻ راهيءَ جيئن،
محبت جي سفر تي هون.

ڦلار جي رُت ايئن نه ويجهانءِ

ڦلار جي رُت ايئن نه ويجهانءِ
ميار ٿيندئي.
اڃان پرينءَ سان مليون نه ڇاتيون
اڃا اميدون پليون نه آهن
اڃا هي اڪڙيون رهن ٿيون آتيون
اڃا ڪڙه مون کليل رکي آ
اڃا انهيءَ ۾ اکين جون جهاتيون.
ڦلار جي رُت ايئن نه ويجهانءِ
ميار ٿيندئي.
اڃا چپن جون چميون رهيل هن
پرينءَ ڳتا پي اداس هوندا
چپن سان جيڪي گهڻو ٺهيل هن
اهي نه هڪٻئي سان ڪوڙا ٿيندا
ڪئي انهن جا وچن ڪيل هن.
ڦلار جي رُت ايئن نه ويجهانءِ
ميار ٿيندئي.
اڃا ته ٻانهون نه هار ٿيون هن
پرينءَ جي سهڻي ڳچيءَ سنڊيون ۽
اڃا نه مرڪون بهار ٿيون هن
اڃا نه جوين جي رَس پيتي
اڃا نه اڪڙيون خمار ٿيون هن.
ڦلار جي رُت ايئن نه ويجهانءِ
ميار ٿيندئي.

نٿي جي واءُ سان گهلندي

لڙيا جي لاڙ ۾ رُلندي
اُهي ڳوڙها اڙي سُهڻي
جوانيءَ چوھ مان چلندي
وري ويتر ڪسي ويسھ
نٿي جي واءُ سان گهلندي
اوهان وٽ پڪ پڳا هوندا.
مگر بس ڇا ڪجي هاڻي
اسان ريءَ تنهنجي نيٺن ۾
بئي ڪنهن لاءِ اميدن جي
انگورن جا چُڳا هوندا.
لڙيا جي لاڙ ۾ رُلندي
اُهي ڳوڙها پڳا هوندا.

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڀرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَن) ڪا به تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پَنَ جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جھڙيءَ طرح وٽن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن کا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته پلي ڪمائي، رڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ ايارَ علمَ، ڄاڻُ، سمجھُ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سٽَ، ڀُڪارَ سان
تَشبيهِه ڏيندي انهن سڀني کي بَمَن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيتَ به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهراڙ ڇُپن ٿا؛

... ..

ڪالهه هُيا جي سُرخ ڳلَن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيتَ به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيتَ آهي، هي بَمَ- گولو،

جيڪي به ڪُٽين، جيڪي به ڪُٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرْقُ نه آ، هي بيتَ به بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چمَ جو ساٿي آ -

ان حسابَ سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رُڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)